

Oral History Kosovo

INTERVJU SA VEHAP ŠITA

Priština | 8. jul 2013. Godine
Trajanje: 141 minuta

Prisutni:

1. Vehap Šita (Govornik)
2. Anita Prapaštica (Intervjuerka)
3. Donjeta Beriša (Kamera)

Simboli komentara neverbalne komunikacije u transkriptu:

() – emotivna komunikacija

{ } – intervjuisani objašnjava putem gestikulacije

Ostali simboli u transkriptu:

[ ] – dodaci u tekstu kako bi se olakšalo razumevanje

Fusnote predstavljaju dodatke kojim uredništvo pojašnjava naselja, imena ili izraze

Anita Propaštica: Ispričajte nam nešto o vašem detinjstvu.

Vehap Šita: Rođen sam u zimu 1923. godine, u zanatlijskoj porodici. Moj otac je bio krojač, ali naši predaci su bili intelektualci, moj deda je bio hodža¹, hadži.² U to vreme, ta funkcija je bila intelektualna, pa je i moj otac bio zainteresovan za obrazovanje. Bilo nas je dvoje braće u porodici, i moj otac je podržavao obrazovanje mog starijeg brata Hiseni, ali za mene je planirao da ostanem u krojačkoj zanatskoj radnji. Po željama mog oca trebalo je da ostanem krojač, moj otac je prirodno imao potrebu za dobrim radnikom u to vreme. To je bilo vreme velike ekonomske krize u celoj Jugoslaviji, pa i na Kosovu. Zato je moj otac morao da izbegne u Albaniju, gde je radio deset godina. Radio je samo sa sinom koji je tada upisao gimnaziju u Škodri...

U međuvremenu, ja sam bio najbolji učenik u osnovnoj školi i moj školski drug je bio sin jednog hodže, taj sin je išao u veliku madresu u Skoplju, i pitao me je da mu se pridružim tamo. Ja sam posvećeno radio na tome da postanem šegrt u krojačkoj radnji mog oca, ali želja da se obrazujem me je navela da odem sa mojim drugom i imao sam prilično veliku konkurenciju pri upisu.

Zamislite da je iz Đakovice tada bilo dvanaest kandidata koji su se prijavili, šest je bilo primljeno, i od tih šest samo jedan je dobio državnu stipendiju. A bez stipendije bilo bi nemoguće da se izdrži, jer je za tu školu samo za upis trebalo izdvojiti 250 dinara mesečno, dok je najviša plata u Đakovici tada bila 150 dinara. Bilo bi nemoguće za mene da idem u tu školu. I bio sam srećan što nisam dobio tu školarinu i vratio sam se kući kod mame, ali otac tog prijatelja je nastavio da se bori za stipendiju kod Vakef³. I zbog doprinosa islamske zajednice u to vreme, uprkos svemu, upisao sam tu školu.

---

¹ Muslimanski sveštenik, mujezin.

² Ili Hadž, bio je hodočasnik. To znači da je išao na hodočašće u Meku.

³ Bukvalno sveta zemlja, tj. zemlja namenjena religijskim institucijama pod Otomanskim carstvom. U ovom slučaju može da se odnosi na religijsku zajednicu.

Predavanja su bila na srpskom jeziku, a ja sam učio srpski jezik u osnovnoj školi, ali završio sam sa osnovnom školom tada već bio, a u gimnaziji nije bilo tako. Zato sam u prvom polugodištu imao tri dvojke [slaba ocena na skali od jedan do pet], i to je za mene bilo... Bio sam najbolji učenik ranije, a onda sam dobio tri dvojke. I sa tri dvojke sam otišao u Đakovicu, imao sam ujaka sa majčine strane u Đakovici, jer mi je otac izbegao u Albaniju, i njemu su rekli da je dečko, njegov nećak, njegov dečak, dobio dvojke. U to vreme uradio sam šta sam uradio, i na kraju polugodišta imao sam već bolje ocene, i na ovaj način sam nastavio da pohađam madresu. Sada, da vam kažem jednu stvar... da bih nastavio, kažem vam od 120 učenika u prvom razredu škole koji se nazivao semimature⁴, ja sam završio osnovnu školu sa drugih 24 učenika. To je bio veoma oštar standard, naročito za Albance, bio sam jedan od ovih 24 učenika, jedan od ovih 24 koji su... Tako da, na kraju, u toj generaciji koja je završila školu ja sam bio jedini iz Đakovice, bilo je Albanaca i iz drugih mesta, bilo je Albanaca koji su položili, na primer jedan od mojih drugara bio je Redžo Mulići, čuli ste za njega sigurno, jedan je bio Hasan Kaleši, oni su bili veoma dobri učenici i odlični učenici koji su kasnije otvorili profesionalnu karijeru u toj oblasti.

U međuvremenu bio sam povezan sa Albanijom, ali moj otac, zbog mene, nije poveo svoju porodicu sa sobom, tako da je bio tamo bez porodice, i ja bez mog oca ovde. Tako da moje detinjstvo nije bilo baš srećno, jer detinjstvo bez oca naravno nije lako, posebno je u nekim trenucima bilo teško, ali ja sam se nekako pomirio sa tim i nastavio dalje.

Godine 1941, kada se Jugoslavija raspala, otvorila se gimnazija u Prištini. Svi učenici koji su imali diplomu o završetku škole su došli ovde u gimnaziju u Prištini. Mi, iz Skoplja, nismo imali ovakve diplome jer je Skoplje bilo pod upravom Bugarske i Bugari nisu izdavali naše diplome. Imali smo neku vrstu potvrde, ali direktor je hteo da prihvati ove potvrde samo iz prethodne godine, ali ne i za godinu koja dolazi. Zbog toga je počeo štrajk časova u gimnaziji u Prištini kako bi se direktor primorao da prihvati i nas na časove, sa našim potvrdama koje smo jedino imali. Dobro je bilo da smo odmah protestovali, ali protest je bio veoma pogrešan na neki način. Pokušao je da bojkotuje celu školu, bojkotovao je časove kako bi prihvatili naše potvrde, ali inicijativu je preuzela grupa koja je bila nažalost komunistička, oni su bili malo stariji. Pokušali su da zatvore školu sa izjavom da je škola bila fašistička, jer u to vreme škola i jeste bila fašistička.

Ali direktori i profesori su bili među najboljim tada u Albaniji, svi su se u to vreme obrazovali u inostranstvu. Direktor je bio Redžep Krasnići, doktor filologije sa Univerziteta u Gracu u Austriji, svi su bili obrazovani ljudi. I mi smo se organizovali protiv te škole, iako smo toliko čekali da se otvori albanska škola, i sada smo bili u situaciji da plaćemo da se zatvori ta škola.

To je bilo tako u to vreme, ali ja sam počeo ovo da pričam kako bih vam rekao da sam u to vreme bio protiv dela ljudi koji su organizovali ovaj protest. Troje ljudi je tada napustilo školu, troje koji su vodili protest su bili u osmom razredu, bili su već izgrađeni ljudi, među njima i Aluš Gaši na primer, koji je imao svoju ulogu nakon rata, ali škola je ipak opstala. Škola je opstala zbog svih drugih, svih drugih studenata,

---

⁴ (Stariji) Niz ispita prethodno davan učenicima nakon četvrtog razreda srednje škole.

bez obzira na političku ili ideološku orijentaciju kako se to kaže danas, koji su ostali u školi, i škola je radila do 1944. godine.

I svi koji su napustili školu u vreme Jugoslavije i koji nisu završili školu, su praktično završili školu. Tako je gimnazija u Prištini, gimnazija Sami Frašeri, kako se i danas zove, bila gimnazija Sami Fašeri, ali sa idejom da će postati Škola Normale,⁵ jer je u to vreme postojala potreba za učiteljima na Kosovu. Tako je ova škola u Prištini postala Normale, ali mi smo bili jedini koji smo završili tu gimnaziju kada je [Normale] osnovana. Onda, nakon upisa u Školu Normale, reći ću vam jednu stvar: vlast u to vreme, iako smo bili pod fašističkom okupacijom, okupacijom fašističke Italije, imala je veoma dobru politiku u pogledu razvoja Kosova. Kosovo je trebalo kadrove, nije bilo kadrova. 1941. godine na Kosovu je bilo 60 studenata koji su završili Univerzitet u Jugoslaviji. Kosovo je imalo 60 diplomaca, većina njih su bili advokati, neki ekonomisti, ali većina njih uglavnom advokati, ili oni koji su završili teologiju, oni koji su završili madresu su mogli da studiraju teologiju.

Ministarstvo obrazovanja u to vreme je vodio Ernest Kolići⁶ i ministarstvo je imalo veoma dobru politiku prema organizaciji obrazovanja, i škola. Otvorili su gimnaziju u Prizrenu, tehničku školu u Mitrovici, poljoprivrednu školu u Peći, pedagošku školu u Prištini, i onda su na taj način pokrili i razvili sve glavne oblasti. Nisu računali da će ovo vreme trajati tri ili četiri godine, njihova predviđanja su bila da će ove škole, profil ovih škola se nastaviti na i nakon 1945. godine, kada bi Kosovo postalo autonomno.

Sada, u toj situaciji, u to vreme, ja sam bio učenik. 1941. godine nisam bio u Albanskom Nacionalnom Pokretu, ali 1942. sam postao jedan od poznatijih aktivista pokreta. Tako sam učestvovao u demonstracijama protiv fašističkog režima i protiv okupatora. Vidite, iako je ovo bio Albanski Nacionalni Pokret, komunisti su ga vodili, i komunisti su imali nekoliko Albanaca, tako da... Ali ovog puta, pokret se razvio, učestvovao sam u demonstracijama u Prištini u februaru 1943. godine i govorio sam tamo, i nakon tih demonstracija poslali su me u zatvor.

Sada, gde smo stali... Govorio sam o... O periodu kada sam učestvovao u demonstracijama, kada su me poslali u zatvor. Kako god, iako je bilo ratno vreme, albanska država je u to vreme bila albanska država i funkcionisala je na vladavini prava, zasnivala se na Ustavu, iako su okupatori bili na vlasti. Tako da, službenici, od ministarstva do lokalnog nivoa, svi su bili zainteresovani za obrazovanje mladih. Ali u to vreme, čak i ranije, kao dete ili gimnazijalac – što su posle zvali osnovnom školom, jer je u to vreme gimnazija imala osam razreda – veoma me je zanimala književnost i posebno pozorište. Tako da sam se ja usmerio ka književnosti iako sam u početku, nakon godine kada sam diplomirao, diplomirao sam 1945, išao ponovo u zatvor.

Bio sam u zatvoru i za vreme Nemaca. Završio sam osmi razred i dali su mi diplomu. Bio sam u zatvoru u Prištini, jer me je Gestapo tražio u Đakovici, i ilegalno sam bio u Prištini, ali ja sam bio ilegalan za državu i

⁵ Pedagoška škola, specijalizovana za obuku učitelja.

⁶ Pisac i pesnik obrazovan u Italiji i građanin Italije, nakon dolaska kominizma u Albaniju.

za policiju, ali ne za gimnaziju (smeje se). Kako god, bio sam zatvoren. Kada sam izašao, mislili smo da je Kosovo oslobođeno, nismo znali da ulazimo u novu okupaciju. Jer u to vreme Albanci su stvarno bili ti koji su osnovali albansku Nacionalnu Vojsku, to su bili partizani, da počnem sa komandantom pa naniže [po činovima], svi su bili Albanci, i ja sam bio deo njih, bio sam partizan jer sam radio sa njima, bio sam aktivista kako se to danas kaže u politici. Postojala je potreba za propagandom, za pisanjem, i tako, jer ja sam uvek lagano pisao, pisao sam kako su mi tražili.

I sada, šta je trebalo da se unapredi na Kosovu? Nedostajali su nam kadrovi koji bi obnovili privredu. Zanimljivo je da kada smo došli do 1944, 1945, prvi posao za nas bio je da povratimo privredu. Na primer, bio sam sekretar opštine Đakovica,⁷ takođe sekretar opštinskog saveta... sekretar je bilo kao Isa Mustafa⁸ danas, koji je bio vođa stranke, ali i direktor institucije, i ja sam imao izvršnu vlast. Takođe, od grupe od četiri-pet do dvanaest krojača mi smo osnivali korporacije krojača. Korporacije koje smo osnivali su prodavale odeću iz Đakovice, ne samo na Kosovu nego i širom Jugoslavije i dalje u drugim zemljama.

Ispričaću vam jedan detalj: ova zadruga koju smo osnovali kasnije, koju smo izgradili, zvala se Perparimi [Napredak], i desilo se to da se napravi ugovor sa Nemačkom da se šiju uniforme za Nemački Vermaht, i to je bio veliki uspeh, jer su oni bili veliki trgovci. Uspeli su da unaprede svoju tehnologiju, da spuste cene. I bog je hteo da mi Albanci imamo decu koja su bila punog srca zadovoljna, i imali smo omladinu kakvu je trebalo, i moć slobodnih radnika Evrope nalazila se na Kosovu. Možda smo mogli da se takmičimo sa državama u Latinskoj Americi ili Africi, jer niko nije imao više mladih i više radnika. Prema tome, desilo se to...

I sada to spominjem jer je zbog toga 1945. godine umesto da se upišem na Fakultet književnosti ili nekih drugih društvenih nauka, ja sam upisao Rudarski Fakultet kako bih postao inženjer, jer sam znao da imamo fabriku Trepču, da imamo Obilić, imali smo ove prirodne izvore na Kosovu. U pogledu našeg rudarstva i poljoprivredne ekonomije, imali smo veoma lepu klimu, imali smo dovoljno vode, imali smo dovoljno sunčeve svetlosti, imali smo veoma dobro vreme, Kosovo je imalo izvore za jedan izvrstan i veliki razvitak.

Prebacujemo se sada sa teme na temu. Kada sam postao novinar desilo se to da sam upoznao grupu japanskih novinara koji su došli da vide kakva je situacija na Kosovu, jer je Kosovo postalo jedna svetska atrakcija, kao jedno nepoznato mesto za sve. I oni su nas posetili, analizirali su situaciju, resurse kojima je Kosovo raspolagalo, i pisali su izveštaj o tome kako Kosovo ima mogućnost da primi pet, šest miliona ljudi, koji bi živeli i radili ovde. I u to vreme nas nije bilo više nego pet, šest stotina hiljada ljudi koji su živeli na Kosovu. Morali biste da dodate samo jednu nulu da bismo imali populaciju od pet, šest miliona.

⁷ Sve ove javne funkcije se odnose na privremenu vladu osnovanu od strane Anti-fašističkog Nacionalnog Oslobođilačkog Saveta Kosova i Metohije.

⁸ Političar koji je od 2007. do 2013. bio u isto vreme sekretar Demokratskog Saveza Kosova i gradonačelnik Prištine.

Tako da, na Kosovu danas postoji velika potreba da se pronade posao za sve ljude, imamo jako mnogo nezaposlenih ljudi, imamo mnogo mladih ljudi. Danas čitamo u novinama da ovi mladi ljudi odlaze u inostranstvo, postoje autobusi koji voze za Beograd, i iz Beograda oni idu dalje u inostranstvo. Danas mi govorimo, "I zašto mi nemamo posla ovde?" I mi nemamo posla ovde jer nemamo nikakav razvitak. Tako da kada sam ja bio mlad, upisao sam taj fakultet. Nije prošlo mnogo vremena kada su me izbacili sa fakulteta i upisali su me na neki čas, i izbacili su me iz škole...

Anita Prapaštica: Koji čas?

Vehap Šita: To je bio čas za zadrugare, gde se obučavaju oni koji vode zaruge. I ja sam bio vođa zadruga 1946. godine. Zamislite tu političku aktivnost, imao sam dvadeset godina tada (smeje se), i nakon toga zatvorili su me u zatvor. Da li znate zašto su me zatvorili u zatvor? {Obraća se prisutnima} Zanimljivo je da vam ispričam takođe još jedan detalj: bio sam sekretar opštine Đakovica, iako nisam ismislio ime za sebe kao borac, i bio sam mlad, imao sam dvadeset godina, nisam imao ni 19 godina, i vođa partizana u to vreme je bio Fadil Hodža, koji je bio komandir i pitao me je da budem izvršni sekretar Saveta za opštinu Đakovica.

Bio sam u toj poziciji. Dobijali smo naređenja iz Beograda, iz Beograda, ne iz Prištine, naređenje je bilo da ne smemo da pustimo koloniste da se vrate u sela, da treba da ih zaustavimo u gradu, jer su se oni vraćali u sela i govorili da se vraćaju na svoju zemlju, i ovo jeste bila njihova zemlja, koju su dobili nakon privrednih reformi, kada su uzeli zemlju od Albanaca i dali Crnogorcima. Ali uvideli su da postoji veliki manevar u to vreme, da nastavim kasnije, zašto? Veliki deo njih su bili gradski bogataši iz vremena Turskog carstva, i oni su sve vreme bili gradski bogataši, živeli su od novca iz grada ili od poklona koje su dobijali od turske vlasti koja je uzimala svu zemlju po selima, zemlju na kojoj se seljaci radili i radili sa ćesim,⁹ oni su je iznajmljivali, ili su je obrađivali kao ćifći.¹⁰

Sada... kako god, zemlja je bila registrovana na ime ovih bogatih ljudi, i kada je privredna reforma počela godine 1932, '33, '34, vremena su bila veoma teška na Kosovu, kao i u drugim zemljama, ove godine su bile veoma teške svugde u svetu. Vi ste sigurno učile {obraća se prisutnima} o [Velikoj] Depresiji i šta se tu dogodilo, i u to vreme uzeli su zemlju od seljaka koji su je obrađivali i od zakupaca, seljaci nisu bili vlasnici te zemlje, ali su je uzeli kao zemlju Begova, Spahija, Aga¹¹ i u stvarnosti je bilo tako, radnici u stvarnosti su bili obični seljaci.

Sada, u situaciji, kada su ovi komunisti iz Crne Gore, koji su otišli daleko tokom rata, se vratili 1945. godine, otišli su u ova sela. U selima su rekli kako žele da im se njihove stare stvari vrate, i osnovali su velike redove koji su postigli svoj vrhunac u jednoj pobuni, čule ste sigurno za pobunu u Drenici, za

⁹ Stari naziv: kupovina i prodaja bez merenja, po jednoj ceni sve.

¹⁰ Zakupci, farmeri stanari.

¹¹ Beg, Soahija, Aga su bili Otomanske titule, koje su iamle posebne privilegije.

pobune u Gnjilanima, Ferizaj, ali pobuna u Drenici je bila najveća.¹² Sada, u to vreme, kao sekretar Saveta opštine, ja im nisam dozvolio da se vrata u sela, ovi Crnogorci, crnogorski kolonisti, nego ja sam ih zaustavio u gradu. To je bio početak 1945. godine, vreme kada je Miladin Popović bio još živ.¹³ Miladin Popović je ubijen u martu 1945. godine i Đoka Pajković je došao na njegovo mesto, i Đoka Pajković nije nikada bio na Kosovu, ni pre ni posle rata.

Đoka Pajković je došao na Kosovo u aprilu 1945, iako je bio deo crnogorskog kadra. Sada ovi crnogorski kolonisti, koje smo mi zaustavili u Đakovici, jer im nismo dali da idu u sela, žalili su se svom sekretaru, taj general je bio sve na Kosovu, "Zvali smo ga gaulajter Kosova." Gaulajteri su bili Nemačke naci vođe koji su bili postavljeni u okupiranim državama i radili su šta su hteli i bili su sve. On je bio jedan od tih koji je radio sve iako nije bio gradonačelnik, imao je poslednju reč kao vođa partije, ljudi su mogli da se žale njemu.

I sada kada je ovaj [Pajković] došao da poseti Đakovicu, došao je u Savet okruga gde sam ja bio sekretar i izvršni direktor kao što sam pomenuo ranije, rekao je, "Gde je taj sekretar koji izbacuje naše ljude?" O naravno! Ja sam izbacivao Crnogorce, ja im nisam dozvoljavao da idu u sela iz grada. Rekao sam, "Žao mi je, ali ja nisam izbacio nikoga, samo sam pratio naređenja. Ja pratim uputstva koja dolaze iz Beograda u Regionalni Savet." U to vreme bilo je dobro što su sva naređenja Savetu stizala napismeno. Nije mogao ništa da mi uradi, završilo se kao smešna stvar i kao stvar od ne velikog značaja.

Kako god, mesec dana kasnije sklonili su me sa ovog radnog mesta i prebacili su me da budem prevodilac u Centralnom Komitetu [Komunističke partije] Albanije. Sada, kada sam išao u Albaniju, svi albansko-jugoslovenski odnosi su prolazili preko mene. Zašto? Sve što je bilo na srpskom jeziku moralo je da se prevede na albanski, i sve što je bilo na albanskom moralo je da se prevede na srpski jezik. Nisam imao ikakvu izvršnu poziciju tamo, ali kao prevodilac imao sam veliku ulogu, bio sam osoba kojoj se verovalo, inače mi ne bi dali takav posao.

I tamo sam radio, na primer, u kancelariji gde je direktor kancelarije bila žena Mehmet Šehua,¹⁴ verovatno ste čule za nju {obraća se prisutnima}, ona je bila, bila je velika ličnost takođe, članica pokreta, jedna od obrazovanih žena tog vremena, kada je bilo samo nekoliko obrazovanih žena, u i Albaniji takođe. Mehmetova žena i žena Envera [Hodže]¹⁵ bile su prijateljice, i desilo se da je ja upoznam u krugu bloka¹⁶ kako zovu taj kraj u Albaniji, i ja sam imao Nako Spiro kao kolegu u kancelariji, znao sam Mehmetovu ženu

¹² Kasne 1944. Godine desila se jedna albanska pobuna protiv Jugoslovenske Nacionalne Oslobodilačke Armije, buknuła je u Drenici zbog pretnji nasiljem od povratka srpskih i crnogorskih kolonista i konačno se ugasila tek u februaru 1945. godine.

¹³ Komunistički vođa iz Crne Gore koji je radio u Albaniji i na Kosovu zajedno sa albanskim komunistima i koji je ubijen 1945. godine.

¹⁴ Albanski partizan i moćni komunistički vođa veoma blizak vođi Komunističke partije Envera Hodže. On je pronađen mrtav, navodno je to bilo samoubistvo, 1981. godine, nakon čega su svi članovi njegove porodice, uključujući i ženu Fikireta Šehu Sanhaktari, bili zatvoreni i on je preglašen izdajnikom.

¹⁵ Vođa albanske Komunističke Partije koji je vladao Albanijom kao diltator sve do njegove smrti 1985. godine.

¹⁶ Centralni deo Tirane gde je živela Komunistička nomenklatura.

kao direktorku kancelarije, tako da sam postao funkcioner tamo, ne funkcioner sa nekim posebnim dužnostima, ali sa konkretnim poslovima.

I sada, u međuvremenu, Univerzitet u Beogradu se otvorio, i ja sam pokušao da se oslobodim ovih odgovornosti i da se upišem na Univerzitet. I oslobodio sam se zahvaljujući Enveru Hodži, koji je posetio kancelariju da vidi Nako Spiro. Da li ste čule za Nako Spiro? On je bio značajna ličnost u to vreme. Bio je direktor Agit Prop, što znači da je bio vođa obalsti koja se bavila propagandom, i bio je šef Polit Biroa Centralnog Komiteta i sve ostalo, on je izvršio samoubistvo 1947. godine kada sam ja stigao u Beograd. Pustili su me da odem uz velike poteškoće. Enver Hodža me je oslobodio da se vratim nazad, da se vratim ponovo u školu.

U to vreme Enver Hodža, govorim o tom periodu, a ne o kasnijem periodu, u to vreme on nije još počinio zločine koje je počinio kasnije, to je bio još početak, i tad je činio zločine, ali u manjem obimu. Kako god, sviđao mi se Enver, dozvolio mi je da idem u školu sa njegovim ljudima koji su se razvijali kroz različite pozicije, bilo da je to vojska, administracija, policijska služba, i sada im je bilo ponuđeno da se školuju. To je bio dobar pravac, stvaranje lidera u oblasti ekonomije, i za druge aktivnosti, ne lidere samo da bi se imali lideri, nego zato što oni zaista treba i da vode privredu, obrazovanje.

I tako sam se ja vratio na Univerzitet, pričam vam sve, i voleo bih da vam ispričam još nešto. Sada, kada sam upisao fakultet, oni su me izbacili sa fakulteta i direktor Saveta Kosova, koji je bio Crnogorac, mi je rekao, "Išao si tamo, tamo si stavio torbu, a onda si došao da se hvališ kod nas." Bisu bili obrazovani, završili su četvrti razred. Na primer, bio je jedan muškarac koji je bio na funkciji [sa obrazovanjem četiri razreda], i četvrti razred je bio na nivou osnovne škole, danas je to osnovna škola, ali tada to nije bilo ništa, nije bilo kako je danas.

I ja sam se vratio, osnovao sam zadrugu koja nije bila povezana sa ijednom drugom zadrugom, i kasnije se desilo da su me zatvorili u zatvor... Da li znate zašto su me zatvorili u zatvor? Šurak u mojoj kući, šurak u mojoj porodici, bio je komandant Prizrenske policije za vreme okupacije. Ovo je istina, bio je ono što smo svi mislili o njemu, ali naš šurak je bio veoma vredan, i kada sam ja bio u zatvoru...

I sada, kada su ubili [dedet ljudi] u Đakovici 1944. godine, u avgustu 1944. godine, ubili su deset ljudi u Đakovici, deset u Prizrenu, ja sam tada bio u zatvoru u Prištini, zatvorili se me pripadnici Gestapoa. Pripadnici Gestapoa su me pitali, "Ko je taj što je došao iz Đakovice da organizuje mlade u Prištini?" To sam bio ja, ali imao sam ilegalno ime, moje ime je bilo Fatos, a tako se danas zove moj sin, njegovo ime je Fatos, i oni su pitali gde je Fatos, nisu tražili nekoga po imenu Vehap Šita, jer nisu znali da se ja tako zovem. Kao Vehap Šita, dobio sam svoju diplomu, i spavao sam ilegalno u kući sa Šabanom Hašimi, možda ga se sećate, on je bio inženjer i doktor nauka, profesor na Tehničkom Univerzitetu ovde. On je bio u zatvoru sa Selami Halaći.

Selamija su ubili, ubili su Selamija, on je bio jedan od tih koji su ubijeni. Sada, kada su ih ubili, ja sam bio u Prištini. Kako god, kako je rečeno mnogo vremena posle, bio sam u zatvoru u Prištini, bio sam u rukama Gestapoa, Gestapo me je zaključao, misleći da sam ja Fatos, ali nisu uvideli stvarno da sam ja bio Fatos, jer sam imao sva neophodna dokumenta. Uglavnom, sada je optužba bila, da je moj šurak, šurak u mojoj kući, uzeo me je iz ruku Nemaca, i oni su umesto mene ubili brata Fadil Hodže. Brat Fadil Hodže je bio ubijen, ali bio je ubijen kao brat Fadil Dhodže ne zato što je uradio bilo šta. Ja sam bio pošteđen i uzeli su me od Nemaca u stavili u albanski zatvor, kada su me stavili u albanski zatvor ja sam uspeo da pobegnem živ odatle, to se desilo, kasnije su me vratili u zatvor, ali ja nisam bio tamo kada su oni bili ubijeni.

Sada, bio sam u zatvoru jedanaest meseci, bio sam u zatvoru u Oslu [urednici nisu utvrdili koji zatvor] jedanaest ipo meseci, kako bi dokazali da nisam bio u Prištini kada su oni ubijeni. I on [brat Fadil Hodže] je bio u zatvoru u Tirani, ne u zatvoru u Đakovici ili Prištini, on je bio trgovac i oni su ga uhapsili jer je bio brat Fadil Hodže, ne zato što je... Da bi dokazali ovo, u to vreme stavili su me u zatvor i osudili na pet godina.

Bio sam u zatvoru kada je Đoka Pajković došao u moju kuću, a ja sam kupio tu kuću 1945. godine, ne baš ja, ali moja majka i moj stariji brat kada sam ja otišao u Tiranu, oni su kupili tu kuću u Đakovici, platili su je u Prištini. I sada, izveli su me napolje, i on je došao baš zbog ove kuće koja je u to vreme bila veoma lepa, jedna od najlepših u to vreme. I osudili su me na pet godina, ali nisam ostao u zatvoru, jer je moja žena imala starog oca, on je bio veoma pametan iako nije imao ikakvo više obrazovanje. Nas dvoje smo bili zajedno od gimnazije, ja sam je zaveo (smeje se), ona je otišla u Beograd i odjednom smanjili su mi kaznu u pustili su me.

Sada, kada sam se vratio na posao, posao koji sam radio dok sam bio student. Kada sam bio student, išao sam u pozorište redovno od prve godine, čak su moje navike bile tada takve, da sam postao i pozorišni kritičar. Postao sam pozorišni kritičar, a nikada nisam studirao pozorišne studije, ja jesam studirao, ali studirao sam jezik i književnost, ali ne i pozorišne studije (smeje se), a počeo sam to da radim. Sada kada sam se vratio iz zatvora moja početna pozicija je bila urednička, zatim sam bio novinar, pa onda urednik i tako dalje, ali sve vreme sam bio van partije, jer su me izbacili iz partije 1947. godine. Sada, imao sam veliku sreću jer 1948, kada se Albanija otopila od Jugoslavije i Jugoslavija od Sovjetskog Saveza, bio sam u zatvoru, ali nisam išao na Goli Otok,¹⁷ bio sam pošteđen Golog Otoka.

Kada sam se vratio iz zatvora počeo sam da radim u izdavačkoj kući koja je na kraju postala Rilinda, i odatle sam sam napredovao ka izdavačkoj kući. Iz izdavačke kuće sam postao novinar Radio Prištine, ali sam uvek bio proteran, uvek je postojao neki izgovor. Ustvari, želeli su uvek da me nauče više, ali ja nisam padao na to, ja sam već prošao kroz te faze. Tako su ljudi Adem Demaći došli do mene, i ja bi im rekao da sam ja napustio tu oblast na dve godine (smeje se).

---

¹⁷ Ostrvo u Dalmaciji koje je korišćeno za interne političke zatvorenike od 1949. do 1989. Bio je poznat kao Jugoslovenski Gulag.

Sada, prirodno je da sam imao karijeru u oblasti novinarstva i u oblasti književnosti. Izdao sam dve knjige na temu pozorišta, dve knjige na temu književnosti, ali sam uradio i mnogo prevoda. Zašto tako mnogo prevoda? Kada su me prvi put pustili, nisam mogao odmah da imam svoju karijeru, imao sam političku karijeru dok sam bio u zatvoru, ali ne nakon toga. Kako god, 1966. godine, kada je bio sastanak u Brionima, da li ste čule za sastanak u Brionima? {Obraća se prisutnima} Sastanak u Brionima, kada su objavili ove iskrljivosti državne bezbednosti protiv Albanaca na Kosovu. Kada se sastanak na Brionima desio, došlo je do preokreta, došlo je do liberalizacije u celoj Jugoslaviji i ova liberalizacija se osetila i na Kosovu, imala je uticaja i na Kosovu.

Vratio sam se ponovo u partiju '66, kada sam se vratio u stranku bio sam intelektualac u to vreme, i postao sam odmah član Odbora za ideologiju. Počeo sam da pišem izveštaje za zaposlene koji su bili na pozicijama, ja sam pravio izveštaje, pisao sam ih i čitao sam ih prirodno (smeje se). Kako god, ono što je ispečeno ne može da se povrati [šta je urađeno, urađeno je] i počeo sam veoma brzo da se osećam slobodnim, i počeo sam da pišem za sebe.

I onda sam postao novinar Rilinde, Radio Priština me je uzeo kao deo svog kadra, kada je Rilinda počela sa radom, morala je da se jača svaki dan sa novim kadrovima. Ja sam bio jedan od njih, i to je bilo izvodljivo iako nisam bio član partije, ali kada su to tražili od mene ja sam otišao, jer je to bilo naređenje, morao sam. I postao sam urednik Rilinda, postao sam direktor Udruženja novinara, postao sam podsekretar Kluba književnih radnika, posato sam podsekretar Udruženja pisaca, i postao sam član odbora Lige novinara Jugoslavije, to sam pomenuo, prolazio sam kroz sve te pozicije iako nisam bio član partije.

Anita Prapaštica: Možete li nam reći malo više o Udruženju pisaca, Udruženju novinara Kosova, Jugoslavije?

Vehap Šita: Sada ću vam reći. Znači, tokom ovog vremena nisam bio član partije, sada, bio sam od 1966, ali sada, sada stižem do 1972, vremena kada sam, po drugi put, bio izbačen iz partije. I kada sam bio lišen ovih pozicija 1972, to je bilo vreme kada je Kosovo cvetalo, nije bilo bolje razvitka Kosova kao tada '70ih.

Tako da, nakon demonstracija '68, koje su bile prve studentske demonstracije – Kosovo nije bilo mirno ni od '44-'45, ali ovo su bile najpoznatije – iz tog vremena, Albanci su počeli da dišu malo slobodnije i da se osećaju slobodnije, pisao sam tada šta se jednoj grupi nije sviđalo, a drugoj grupi se sviđalo, jer je u Jugoslaviji uvek postojala opozicija. Opozicija je bila više tiha u nekim periodima, u nekima ne, a posebno nije bila tiha u Sloveniji, nije bila tiha ni u Hrvatskoj, u nekim delovima Srbije, u Vojvodini, čak i u nekim delovima Beograda.

U takvoj situaciji nije bilo Srbina koji je prihvatio da je Kosovo odvojeno od Srbije, bez obzira da li je komunista, demokrata, radikal, šta god, svi su želeli isto. Ali bilo je ljudi koji su želeli da Albanci budu jednaki sa drugima, da imaju prava da idu u školu, da rade, da se razvijaju, profesor Univerziteta Umetnosti, profesor sa studija filma snimio je film Takimi i Shekujve [Sudar vekova].

Sudar vekova je bio dokumentarac, ali film dugog trajanja, koji je bio pripremljen da predstavi Jugoslaviju u svetu, da prikaže kako se vekovi sudaraju na Kosovu, kako su ostaci prošlosti ostavljeni iza napretka koji je doneo današnji režim i današnji razvoj. I taj film se puštao na Kosovu u Klubu pisaca gde je danas bioskop ABC 1 i 2, jer je tamo postojao veliki hodnik, taj hodnik je još tamo, ali prikazivanje filma je bilo zatvorenog tipa, samo za intelektualce. Pisao sam pozorišne kritike, ali i filmske kritike, iako nikada nisam bio na Akademiji, čak i sada ne znam gde je Filmska Akademija u Beogradu tada bila.

Napisao sam kritiku i objavljena je bila pod naslovom, "Ko traži džunglu na Kosovu?" Rekao je, "Sudar vekova", ja sam rekao, "Ko to traži? On dolazi iz Beograda da traži džunglu, traži ljude koji jedu jedni druge," i objavio sam to u albanskim novinama Perparimi [Napredak]. Bilo kako bilo, niko nije obraćao pažnju, jer albanski jezik nije imao veliku publiku, a Albanci su čitali samo naslove, a političari samo nešto što je na temu politike ili što je njih posebno zanimalo, tako da, nije ostavilo ikakvog odjeka.

Ali ja sam preveo kritiku i objavio u Vijesti Srijeda u Zagrebu. To su bile novine koje su imale tiraž od 250 hiljada i cirkulisale su širom Jugoslavije, bile su veoma atraktivne novine, a ljudi vole atraktivnost, i nakon čitanja prvo toga ko je ubijen i ko je ubica, ko se razvodi i se razveo, bavile su se takođe i visokom politikom, bile su praktično opozicija. To su bile novine koje su 1971. vodile veliki masovni pokret, masovni pokret¹⁸ kada su sekretar Omladine Jugoslavije i vođe na visokim pozicijama i političke ideologije bile uklonjene... tako da, to je bio taj tip ljudi, oni su objavljivali na srpskom i na hrvatskom jeziku.

Kako god, isplivao sam na površinu kao neka vrsta opozicije, bio sam u partiji, bio sam urednik. Kako god, toj klapi¹⁹ kako se ta vrsta ljudi u Zagrebu i Ljubljani zvala, sam se sviđao. Na primer, sada se prebacujemo sa jedne stvari na drugu, na 50. godišnjicu Slovenskog književnog udruženja, išao sam tamo kao gost i preneo sam pozdrave pisaca sa Kosova, albanskih pisaca, i pričao sam srpski, direktor Udruženja koji je takođe bio direktor Slovenske Akademije mi je prišao i pričao sa mnom...

Taj film je napravljen, kao što sam rekao i ranije, sa ciljem da se pokaže napredak koji je postignut na Kosovu tokom tog vremena, mislim, tokom prethodnih dvadeset godina, '67, dvadeset godina. Po meni, pokazao je da su oni pronašli veoma nazadno mesto, posebno su Albanci predstavljeni kao vandali, kako god da su ih tada zvali. Jedna od scena u filmu je kad vrh džamije Sinan Paša u Prizrenu pada na freske Svete Petke [Naša Dama od Ljeviša]. U manastiru Sveta Petka u Prizrenu. To je bio cilj Sukoba vekova, mislim Turci su stigli, ili sada albanski Turci, i uništili su freske koje su jedno od najvećih blaga srednjovekovnog perioda u Srbiji, njihovo kulturno blago.

¹⁸ Mass movement na engleskom, takođe poznato kao Hrvatsko proleće, ili pokret koji je tražio privredne i političke reforme, pogotovu više prava za Hrvatsku, i koji je bio nasilno ugušen od strane Titove Jugoslavije.

¹⁹ Poznat oblik kapela pevanja u Dalmaciji, Hrvatska.

Ovo vam pričam takođe jer ima mnogo ovih pravoslavnih crkvi koje se nazivaju srpskim na Kosovu, postoje i na mestima gde mi i ne možemo da zamislamo da ih ima. Kako to, na primer, da u Deviću u Drenici, a Drenica je u potpunosti albanska, postoji pravoslavna crkva? Ili u Boletini u Mitrovici, u mestu Isa Boletini²⁰ ima crkva? Srbi su gradili crkve gde god su se našli, ali ove koje imaju vrednost su ove malopre pomenute, Sveta Petka u Prizrenu, u Dečanima, i Gračanica, one su pravoslavne, ali nisu slovenske. Zašto nisu slovenske? Jer pre nego što su Sloveni došli ovde, postojala su različita ilirska plemena koja su prihvatila hrišćanstvo 30-40 godina nakon Hrista, oni su bili među prvim na Balkanu koji su prihvatili hrišćanstvo, ne zato što su bili hrišćani, oni nisu ni znali šta je hrišćanstvo, ali su gradili crkve. I ne, u ovim građevinama bilo je urušavanja, kao što je, uništavanje idola, ili biste su bile uništavane, spomenici su uništavani, sve te stvari. Ali cilj je bio za mene da pokažem na ovaj način celu ovu temu kojom sam se bavio u svojoj kritici, koja je u vezi sa verom, i to je otišlo u Vus i napravilo je veliku buku.

Ministarstvo informisanja, koje kao ministarstvo kulture, ali se bavilo i informisanjem, organizovalo je konferenciju za medije, gde su na moj članak prebacili odgovornost za povlačenje filma. Film nije bio prikazan jer je, kako su oni rekli, autor filma bio tendenciozan i nije bio profesor ili reditelj, toliko sam znao. Kako god, državna bezbednost SHIK²¹ koju mi imamo ovde, bezbednost i obaveštajne službe su obratile pažnju na ove stvari, i zato sam ja upao na listu onih koji su bili obeleženi.

Neko vreme kasnije, došlo je do okupljanja u Prištini, skup, konferencija Lige komunista Prištine, to je bilo 1967. godine. Sada, 1969, ja sam pisao o konferenciji, i o vođi Mahmut Bakali. Pokazao sam članak Bakali. Rekao je, "Ja procenjujem da je dobar." Kako god, kada je članak stigao u Vus, da li znate kakav su mu naslov stavili? "Ko sprovodi izdaje na Kosovu?" I sada, ja sam bio protiv sprovođenja izdaja jer ovo je bilo vreme kada smo najzad počeli malo slobodnije da dišemo, jer su Albanci bili zatvarani u zatvore ili su bili praćeni od strane onih koji su pratili Albance samo zato što su bili Albanci, ili je to bila akcija vojske ili različitih akcija.

I sada, sada sam bio na bezbednosnom spisku kao čovek koji je bio komunista, ali je činio ova čuda, i to komunista ne od juče, nego iz mnogo ranijeg perioda, bio sam izbačen u maju, ali sam opet počeo 1942. I sada, čak i danas, zovu me komunistom ovde, iako sam bio izbacivan dva puta iz partije, i išao u zatvor, i bio ponekad ispitivan, međutim i dalje su me zvali komunistom. Nisam bio komunista, ne zato što nisam podržavao komunizam, nego zato što nisam poznavao komunizam, a po meni da bi neko bio komunista, ta osoba mora da zna da je komunizam primenljiv. Svugde gde je komunizam pobedio preko ideologije, i preuzeo moć preko ideologije, je propao, istina je da je propao.

Pogledajte sva mesta koja su još uvek komunistička, na primer, Severna Koreja ili Kastрова Kuba. Zašto? Jer komunizam u stvarnosti ne može da se sprovede, jer mora da razvije ljudsku svest, ne samo nekih ljudi, nego cele nacije, poznato je da osoba mora da radi u skladu sa svojim mogućnostima i da bude nagrađena u skladu sa svojim potrebama, ali ako osoba neće da se posveti poslu, onda ne može ni da

²⁰ Jedan od vođa pokreta iz 1910. protiv Otomanske Turske Omladine, i glavna ličnost albanskog nacionalizma.

²¹ Albanska državna bezbednost.

dobije više. I sada, klapa, ovi koji su bili na vodećim pozicijama, ti koji su mogli, uzeli su mnogo i stvorili su veliku nejednakost koja je proizvela raspad, i nije bio razvoja. Sada, ove snage o kojima govorim, ja sam veoma mali u poređenju sa njima, jer velike nacije proizvode takođe i velike ljude, kako je moguće da mala nacija napravi velike ljude? Ne može, jer njihovo okruženje se i dalje razvija. Znae da isto i biološki, velike stvari rastu na velikim mestima, a ne na malim mestima.

Tako da onda, 1971. godine, došlo je do masovnog pokreta o kojem sa govorio, masovni pokret u Hrvatskoj i on je doveo do otpuštanja celog rukovodstva, od viših pozicija, da počnemo sa sekretarom partije čije sam ime zaboravio, i svih ljudi sa kojima sam ja na neki način saradivao. Tako da, ovde su me sklonili sa pozicije urednika i postavili me samo kao novinara, gde sam ja zarađivao svoj hleb sa slašću, jer nisam imao [političku] poziciju, i u ovoj ulozi nije bilo potrebe da se znojim puno (smeje se).

Tako da, to je bilo 1972, kada su me izbacili iz Zagreba, meni se to prvi put desilo 1969, 1969. godine zbog tog članka koji su naslovili "Ko sprovodi izdaje na Kosovu?" i ovde sam ja spomenuo ime Ali Šukriu, spomenuo sam ime Jovo Šotra, sekretara partije, spomenuo sam ime Sava Percenović, koji je bio gradonačelnik opštine Priština, Ambasador Jugoslavije u Tirani, sva ta imena. Tako da, na taj način sam se suprotstavio rukovodstvu, ali to je sve opet prošlo tiho, zašto? Zato jer sam bio samo običan novinar. Takođe, ne, ovi u Zagerbu su me izveli na sud zbog tog članka.

U međuvremenu ova granična policija u Makedoniji u Qafa e Thanës,²² na granici, zaustavila je svu trgovinu koja je dolazila iz Albanije u Rilindā, uključujući i knjigu koju je napisao Dante Aligijeri {obraća se prisutnima}, verovatno ste čuli za Dantea i njegovu Veličanstvenu komediju. Imajte u vidu da sam ja napisao jedan članak koji su zaustavili, pa je onda Ministarstvo unutrašnjih poslova Makedonije organizovalo konferenciju za medije kako bi me uništili, i kako bi me izveli pred sud, u sud je bio u Rijeci²³ jer je vlasik bio u Rijeci, ovaj Zagrebački list je bio registrovan tamo.

Zamislite, bio je objavljen na albanskom ovde, i niko nije rekao ništa, jer niko to nije ni pročitao, ali kada je bio objavljen tamo, onda je sve završio na sudu. Nisam išao na sud, i izdavačka kuća koja je objavila knjigu me je branila, angažovali su advokata i advokat je u moje i njihovo ime išao na sud, ja nisam činio ništa, jer je tada postojala sloboda govora. Kako god, ja sam ostao na bezbednosnom spisku tokom cele te zime.

Oni su mi govorili, "Napusti Rilindā!" jer su počeli da me prate u Rilindā, ali u Rilindā ja nisam pisao ništa pogrešno jer sam znao da su me malo pratili, prolazio sam kroz dve faze. Kako god, pisao sam i izvan Rilindā, i vani sam postao direktor Udruženja novinara u jednom trenutku, onda član Lige novinara Jugoslavije, postojalo je predsedništvo novinara tamo koji su posetili Sovjetski savez, Nemačku, itd. Napravio sam krug poznanika takođe i izvan Prištine. I dalje me nisu uhapsili u Prištini, čekali su pravi trenutak.

²² Planina koja prolazi obalama jezera Ohrid u Albaniji.

²³ Grad u Hrvatskoj.

Taj trenutak je na kraju došao. Kada se to desilo? Taj trenutak je došao 1971, ne, bilo je 1972, 1972. godine ono što se desilo u Hrvatskoj se sada desilo u Srbiji. Tito je odlučio da napravi čistku i u Srbiji, iako je to bilo veoma teško, ja znam da kažem da je Tito bio uravnoteženi vođa. Srušio je i likvidirao Hrvatsku, srpsko-hrvatsko vodstvo, samo iz razloga jer su bili Hrvati. Kada je došao red na Srbiju on je srušio takođe Vojvodinu, sada je morao da sruši i Kosovo. Na Kosovu, ovi Albanci koji su bili na vodećim pozicijama su plivali, ali on je uravnoteživao ove koji su plivali. I koga su oni pojeli? Oni su pojeli samo sitne ribe, poštedeli su velike ribe, a ja sam bio uhvaćen među tim malim ribama.

1972. godine su me izbacili iz partije jer sam napisao dobre stvari o Albaniji. Nisam pisao ni dobre ni loše stvari, pisao sam ono što sam video. Istina je da sam pisao ono što mi je bilo zanimljivo da vidim. Bio sam sekretar Udruženja književnika Kosova, i pozvao sam delegaciju Albanije koju je predvodio Dimiter Šuterići, koji je bio član Prezidijuma, on je bio direktor Saveza književnika, ali je bio takođe i član Prezidijuma.

Ovo su bile '70e, na primer, kada je jedan albanski muzički ansambl koji je pevao pesme i valla²⁴ došao ovde da proslavi, kao kada smo i mi slavili kada je Partizan²⁵ došao da igra u Prištini na primer, ljudi su imali potrebu da se vesele povodom nečega. I u Partizanu je bio jedan Jusufi koji je igrao fudbal i zbog njega su ljudi ovde podržavali Partizan, fudbalski klub iz Beograda, nije bilo zbog lige, nego zbog Jusufi, ili kada je Prekazi²⁶ došao. Prirodno, Albanci su, to i iz ovog primera možete videti, uvek su bili okupirani od strane stranih moći.

Sada, 1972. godine, bio sam izbačen, i zadužili su me kao novinara da radim prevode, a znate li koje prevode? U toj drugoj smeni, u poslednjoj smeni koja je počinjala oko 3-4 sata poslepodne i završavala se u sred noći, to je bio najteži deo. I da li znate zašto? Hteli su da me otpuste, ali ja im nisam dao otkaz. Jugoslavija je bila što je bila, ali postojao je državni sistem, nije bilo moguće da me zadrže, ukoliko je ugovor istekao. Sada, na primer, ako ti ugovor istekne, ti ideš kući, tada to nije bilo moguće, u to vreme morali su da imaju razloge ukoliko hoće da te otpuste, bilo da si ti dao ostavku, ili su te primorali da daš ostavku.

Bilo je slučajeva... Bio je taj jedan slučaj, moram to da pomenem. Bio je taj direktor, urednik koji mi je čestitao na članku koji sam objavio u Vus. I pre nego što sam ga ja video, kupio je novine i pročitao je moj članak. Ova osoba me je kritikovala na skupu kada su me izbacili iz partije zbog tog članka, kako god grizla ga je savest pa mi je rekao, "Zašto brate, zašto tako?" "Vidi" rekao sam mu, "Ja sam sposoban da radim najniže poslove, od portira do tvoje pozicije, i ja znam da ti znaš da sam ja sposoban da radim to. Mogu da budem portir jer je to jednostavan posao, ali mogu da obavljam i tvoje poslove, i on zna da ja to mogu." "Ali nemoj da misliš da ja dajem otkaz" rekao sam. "Ne dajem vam moju ostavku, iako su mi to

²⁴ Albanska narodna muzika.

²⁵ Beogradski fudbalski klub.

²⁶ Xhevat Prekazi, rođen u Mitrovici, poznati igrač za Partizan i kasnije menadžer Turskog tima Galatasaraj.

predložili u Zagrebu, ‘Dođi da radiš sa nama, možeš da ostaneš u Prištini i dobićeš čak i veću platu nego što imaš u Rilinda.’”

I sada vreme je došlo kada, sada, zamislite da sam prestao da se pojavljujem u Rilinda, ne samo u Rilinda, nego u svim publikacijama koje objavljuje Rilinda, jer Rilinda je bila izdavačka kuća koja je objavljivala Jeta e Re, gde sam ja nekih šest godina bio član izvršnog odbora. Bila je i Fjala, sa kojima sam sarađivao, i bilo je i mnogih drugih. Nisam imao pravo da radim za bilo koga od njih do 1978, nisam imao pravo da se pojavljujem sa sebi svojstvenim pisanjem u novinama koje su objavljivane u Prištini u periodu od šest godina. Kako god, nisu me otpustili iz izvršnog odbora Sina u Novom Sadu, gde sam bio član izvršnog odbora i gde sam pisao o albanskim dramama i pozorištu, i kada govorim o albanskom pozorištu mislim na celo pozorište, ne samo ono na Kosovu, zato što smo mi nacija, jedna kuća ovde, jedna kuća tamo.

Nisam pisao o Srbima iako su mi tražili, ovima gore {pokazuje na police sa knjigama} ima četiri nastavka, i u četvrtom ja sam bio član odbora za albansku književnost. Tamo imate od Bogdani Budi i Ćiriazii sestre do Ali Podrimja koji je umro nedavno, ali možete da čitate šta je Ali Podrimja pisao, I nemate Srbe, i optuživali su me jer sam pisao o Albancima i zato što nisam pisao o Srbima. Ali ja sam pisao o Albancima jer sam pratio albansku književnost, pratio sam albansko pozorište, neka drugi ljudi pišu o drugima. Ovo je istina, iako sam pisao na srpskom jeziku veoma dobro.

I sada u situaciji u kojoj sam bio, bio sam u uredničkom odboru u Beogradu, bio sam u predsedništvu Saveza književnika. Zašto? I Savezu književnika Jugoslavije bio je jedan hrvatski pisac, član predsedništva bio je Slovenac, svi su bili tamo, ja sam tamo bio kao predstavnik Kosova, bio sam član žirija na “Festivalu rada” u ime Kosova 1972. godine, ali ja sam bio izabran, i 1980. su me otpustili. Da li znate zašto spominjem ovo? Zato što je u to vreme u Titovoj Jugoslaviji bilo liberalnih kadrova koji nisu bili ekstremni, nisu bili ideološki zasnovani. Bilo je slučajeva, na primer, ukoliko ste član Demokratskog Saveza ne žele te tamo čak iako si dobar za taj posao.

Bilo je slučajeva na primer, bio je izvesni Jovan Ćirilov, ne znam da li ste čuli za njega. Bio je direktor Međunarodnog pozorišnog festivala u Beogradu koji se zvao Bitez. Ovaj Bitez je bio nešto što mi danas zovemo alternativnim pozorištem, ne pozorište koje predstavlja samo Šekspira, Molijera, nego koje predstavlja takođe i Joneskoa, itd, itd. Bitez je bio takav festival. I ja sam bio član uredničkog odbora. On je bio član uredničkog odbora, i bio je veoma posvećen, bio je srpski nacionalista, ali mene to nije tištilo, jer nije bio šovinista. Mogao je da bude i šovinista, ali šovinista je nešto drugo, neko ko mrzi druge ljude, on nije bio takav. Takođe, urednički odbor me je godinu za godinom birao i pisali smo jedno izdanje na engleskom za spoljni svet, i on mi je rekao da pišem o pozorištu na Kosovu. Ali kada je on govorio o pozorištu na Kosovu, nije govorio o albansko-srpskom pozorištu, nego o pozorištu na Kosovu. Rekao sam mu, “Brate, ja ću pisati o pozorištu na Kosovu, ali albanskom pozorištu na Kosovu” (smeje se).

Sada, ovaj Ćirilov koji je bio srpski nacionalista, rekao je, “Kako je ovo lepo, moramo ovo da pokažemo svetu,” i ovu izdanje na engleskom na 300 strana imalo je 30 stranica posvećenih samo albanskom

pozorištu. Ja sam slegnuo ramenima i rekao, “Ja pišem za njih, sada dajte mi da pišem jedanput i za Srbe, ne mogu to da uradim je pišem redovno, i teško me je pratiti. Da bi oni mene pratili to bi morali da rade u kontinuitetu, ne samo danas ili sutra, jer ja ne pišem stalno.” I sa ovim insistiranjem da članak bude na srpskom, jer smo mi na Kosovu objavljivali na albanskom i engleskom, oni su pisali od početka albanskog pozorišta u prošlim vekovima, ne samo o 20. veku, nego i o 19. veku. Sve su ovo bile stvari koje sam ja pratio.

Zamislite to 1972. godine, kada su me izbacili iz partije, Sekretarijat unutrašnjih poslova mi je oduzeo pasoš. Moja cela porodica nije imala pasoš u narednih šest godina, iako nije bila kriva ni za šta. Kako god, Sekretarijat unutrašnjih poslova imao je svoje kanale i radili su šta su hteli, i sa administrativnim naređenjem kršili su zakon i sve ostalo.

Nismo imali pasoše do 1978. godine. Onda me je 1978. godine Savez novinara uvrstio u svoje predstavništvo, sada, bio sam u Istočnoj Nemačkoj, i slali su me i u Zapadnu Nemačku. I rekao sam, “Ja nemam pasoš.” Oni su raširili širom oči, “Kako je moguće da nemaš pasoš?” (smeje se) i rekao sam im da nemam pasoš. I oni su mi nabavili pasoš, 1978. godine su dali pasoše celoj porodici i imali smo pasoše do sada.

Kakav paradoks, pripadaš književnim, umetničkim i kulturnim krugovima i imaš svoje mesto u društvu, i svoju kuću, ali tvoja zemlja ti oduzme pasoš, i to ne samo tvoj nego i pasoš tvoje žene i dece i svih ostalih. I ja sam radio za sve ovo vreme, radio sam književne, umetničke poslove, pisao sam o pozorištu, uveče sam gledao sve predstave, sledećeg dana sam pisao o njima kritike, i sutradan su te kritike bile objavljivane u novinama. U periodu kada sam radio na radio stanici, uveče sam gledao predstave, i sledećeg dana sam pripremao kritike, sve to vreme bio sam veoma aktivan novinar. I nakon što sam izbačen 1981. godine, kada su demonstracije počele zašto sam ja otišao? Jer sam znao da sam sposoban, '81. to je bilo pre 30 godina, i tokom ovih godina kada sam bio u penziji, otišao sam u penziju 1981, sve ovo vreme ja sam bio aktivan, čak i danas ja sam aktivan.

Sada, nastavio sam da radim u oblastima koje sam poznao, albanski i srpski prevodi, ali uglavnom na temu književnosti, pozorišta i filma. Pisao sam, organizovao sam nedelju albanskog filma u Prištini 1970. godine ili 1971, ne znam, i za svaki film koji smo pustili, ja sam odmah pisao kritike za sledeći dan. Ovi o kojima nisam pisao pozitivno nisu mogli da spavaju tokom noći, to je bila istina. To je istina, ovi reditelji u Albaniji su kupovali novine i čitali kritike. Nisu bili srećni time što sam ja pisao, bila je to druga atmosfera. Za nas u 70-im godinama to je bilo nešto drugo, ja sam bio otpušten 1972. godine, ali sam nastavio da radim.

1980. godine bio sam član žirija Festivala u Puli, to nije bio samo jugoslovenski [festival], nego međunarodni, i ja sam pisao o tome. Ali moj cilj je bio, i ne samo moj, nego celog uredničkog odbora, odbora Jeta e Re kada sam bio član uredničkog odbora... Zamislite, bio sam izabrani član uredničkog odbora 1954. godine, to je bio pre oko 50 godina, glavni urednik je bio Esad Mekuli, Ramiz Kelmendi je

rekao, “Svi smo mi izašli iz tvojih rukava,” jer sam mu ja bio blizak godinama, ali on je bio veoma pametan čovek i znao je da naši ljudi moraju da uspeju sa njihovim sopstvenim vrednostima, u vremenu kada se vrednosti ne poštuju, kada se vrednosti ne primenjuju, do toga da ono što nije vredno se kritikuje, i kada su vrednosti prioritet.

I mi smo se potrudili da se vrednosti istaknu, na primer ja sam imao ispred sebe sada, kada sam objavljivao na srpskom Keshtjella [Tvrđava] od Kadare, Nolit je objavio u Beogradu, Jedinstvo u Prištini, ali Nolit je bio tada poznatiji izdavač, čak i danas je poznat. I zajedno smo izabrali Tvrđavu od Kadare. Ja sam objavio Kronike ne Gur [Hronike u steni] od Kadare i takođe objavio u Sarajevu. Objavio sam i Dimri i madh [Velika zima] od Kadare, ovo sam objavio u Zagrebu. Vidite {broji na prstima}, Beograd, Zagreb, Sarajevo, tri centra. Pričao sam o tome...

Ali Podrimja, sa određenim Jakuvo Skoti, napravili su jednu antologiju albanske književnosti na hrvatskom jeziku, ali prevod je bio na italijanskom, bila je objavljena u Rijeci na italijanskom, i ja sam pisao predgovor. Ovo je bio moj prvi kontakt sa Ali Podrimja kao pesnikom, ali takođe i sa albanskom književnošću na stranom jeziku. Italijanski je zapadnjački jezik, iako je to bio italijanski iz Rijeke, bio je zapadnjački. I to je bilo 1960. godine, ne znam tačno koja godina, ali se sećam da sam ja objavio tu knjigu.

U Novom Sadu sam objavio novelu za decu od Vehbi Kikaj, Sarajet e bardha [Bele zgrade], bile je to jedna od najboljih knjiga iz albanske književnosti koju sam ja objavio u Srbiji. Bele zgrade su postale udžbenik, čitan je i davali su ga deci čak i na slovenačkom i na bosanskom kao udžbenik, udžbenici su bili zajednički [u Jugoslaviji]. To su bile kolevke jedinstva koje smo imali. Kasnije, objavio sam poeziju od Ali Podrimja, Ne Zot e hetuan gjarperin [Otkrili su zmiju u bogu], zbirka pesama i ovo je takođe objavio Nolit u Beogradu.

Zamislite ovu zbirku... A u Beogradu, ta zbirka nije bila objavljena na albanskom, znate li zašto? Da li znate ko je bio Bog? Bog je bio vladar celog sveta, ali Bog je takođe Tito (smeje se). U Bogu, što znači i u Titu, oni su otkrili zmiju. Ovde oni nisu napisali, “U Titu su otkrili zmiju,” oni su napisali, “U Bogu su je otkrili,” ali vi koji ste čitali, mogli ste odmah da razumete šta je pisac hteo da kaže. Ovo je bilo objavljeno na srpskom i ja sam preveo celu knjigu na albanski jezik. Imajte u vidu da je ova pesma Ali Podrimja objavljena ovde kod nas, ali ne kao knjiga, ne kao da je bila samo za... Knjiga je imala i druge pesme.

Zamislite da sam napisao četiri toma pesama Ali Podrimja, ali ima takođe i jedan tom, nema potrebe da vam govorim više, ali reći ću vam, da ga je i Matica Srpska objavila. Matica Srpska je jedna književna organizacija koja se nalazi u Novom Sadu, u Vojvodini, koja je bila država pre Srbije, bila je država u u kontekstu Austro-Ugarske, kasnije je postala šta je postala. O ovaj Milisava je jedan od najstarijih akademika u Srbiji, i on je objavio Ali Podrimja. I ja sam spomenuo da je naš cilj bio da uspemo, ali mi smo bili ceo tim Jeta e Re, i u našem timu Jeta e Re u vremenu kada sam ja bio tamo, glavni urednik je bio Esad Mekulli, član uredničkog odbora je bio Zekerija Redža, koji je ranije bio takođe i direktor izdavačke

kuće gde sam ja bio obučavan; bili smo tamo i Tajra i ja, četvoro ljudi, i nas četvoro šta smo mogli da uradimo sa moći koju smo imali, uradili smo.

Vidite, moram vas takođe podsetiti, na primer, zbirka albanskih bajki je takođe bila prevedena u Sarajevu, zvala se Gjurmimet [Traganja], na srpskom Traganja nakon mog prevoda, ali pripremljena zajedno sa Redžep Ćosja. Redžep je takođe napisao predgovor. Roman Antona Pašku, Oh; Koha e ilacit [Vreme drogiranja] od Ibrahima Kadriu; Dhuna [Nasilje] od Redžep Zukaj; Lugjet e Vverdhha [Žute doline] od Redžep Hodža, možda ste ih i čitali, spomenuo sam Sarajet e bardha od Vehbi Kikaj, itd, itd. Tako da, taj period mog rada od 1972. godine je mnogo doprineo u ovoj oblasti.

Radio sam tako do 1980ih, kada je Kosovu ukinuta autonomija, onda sam ja bio jedan od onih koji su potpisali Apel 215²⁷ možda ste čule sa to, to je bio jedan Apel koji [kada je objavljen] je doveo da zaustavljanja objavljivanja u Jugoslovenskim izdavačkim kućama, zbog suprotstavljanja ukidanju autonomije Kosova, itd, itd. I sada, polako dolazim do današnjih političkih zbivanja, vidite? 1989, nakon ovog Apela – Apel je podnet početkom 1989. godine, u februaru 1989. godine – u novembru 1989. godine smo osnovali Savet za odbranu ljudskih prava.²⁸

I ovaj Savet za odbranu ljudskih prava je pratio sve šta se dešavalo na Kosovu i objavljivao publikacije i to na albanskom, na srpskom, na engleskom i [objavljivane publikacije] širile su se od Kosova ka svetu i stizale su i do ličnosti kao što su Kofi Anan; do Jugoslavije; do Ante Markovića;²⁹ itd. I sada, u to vreme bio sam direktor informacionog servisa u Savetu za odbranu ljudskih prava, i pripremio sa 29 primeraka biltena sa svim informacijama o tome šta se dešavalo, sa svim dodatnim komentarima. Takođe sam bio angažovan u Udruženju veterana.

Anita Prapaštica: Možete li nam reći nešto više o Savetu?

Vehap Šita: Osnovali smo Savet kao prvu pluralističku organizaciju, kako smo je mi zvali u to vreme, kada je pluralizam stigao do masa u Jugoslaviji. Predsednik je bio Idriz Ajeti prvo, posle Idriza predsednik je bio Bajram Kelmendi. Adem Demaći je bio direktor, i on je direktor i danas iako Savet postoji praktično samo na papiru, i aktivnosti su ograničene samo na izvršnog direktora i zaposlene koji rade tamo, gde mi radimo kao članovi odbora, čiji je direktor bio Pajazit Nuši, i i dalje je.

U Savetu smo zaista radili mnogo jer bio je osnovan od strane ljudi iz krugova kosovske inteligencije, počeli smo sa Ibrahimom Rugova³⁰ i Vehap Šita (smeje se), mi smo bili osnivači, dok je kasnije Zekeria

²⁷ Apel 215 Kosovskih intelektualaca iz 1989. godine se suprotstavio usvajanju amandmana na srpski Ustav koji si ukidali Kosovsku autonomiju u potpunosti, samo ne u imenu.

²⁸ Pun naviv ove organizacije je Savet za odbranu ljudskih prava i sloboda. KMLDNJ je skraćénica na albanskom jeziku.

²⁹ Poslesnji premijer Socijalističke Federativne Republike Jugoslavije (1989-1991).

³⁰ Ibrahim Rugova (1944-2006) bio je pisac i novinar, osnivač i vođa Demokratske lige Kosova, i predsednik Kosova tokom rata i nakon rata do njegove smrti.

Cana bila sekretar i bio je jedan od pionira Saveta i on je takođe potpisao Ape li išao je od kuće do kuće da traži potpies za Apel, i to nije bio mali posao, pronaći dovoljno potpisa za Apel. Apel je bio protiv Miloševića i pet dana posle toga osnovali smo Demokratsku savez. U Demokratskom savezu bili su svi ljudi iz uredničkog saveta i ja sam bio urednik, sa počnem sa Jusuf Bixhovi, koji je bio sekretar, do Mehmet Kraja, Musa Ramadan ii Xhemaj Ahmeti, koji je kasnije ubijen.

Tako da se ova grupa kosovskih intelektualaca sastajala oko Rilinda i oko Akademije nauka, i oko Instituta za istoriju, ali ređe tamo. Institut za istoriju je pomogao mnogo tokom rata, ali nije uradio mnogo jer se brzo ugasio. Uklonili su Ali Hadri koji je bio takođe direktor Instituta, ali isto tako bio je sposoban da se suoči sa situacijom koja nas je snašla. Kako god, Akademija, Albanološki institut, Rilinda, svi oni su se sastajali u ove dve organizacije.

Mi koji smo bili u Savetu za odbranu ljudskih prava, hteli smo da budemo van stranke koja je počela da se osniva i takođe van drugih partija, jer je Demokratski savez bio demokratsko udruženje i nije bio savez, ali je uzeo naziv savez kako bi bio kao Savez komunista, jer u to vreme to je bio poznati pokret koji nije bio potkovan ideološki, jer nije bilo potrebe za tim. Kada je bilo jasno da situacija nije dobra, praktično kada su stranke počele da se osnivaju, imali smo 30 partija, u Americi postoje samo dve partije, mi nismo hteli da se zaustavimo na dvanaest (smeje se).

I tako u ovoj situaciji ovaj Zekeria Cana, Avni Spahiu i ja smo počeli da pružamo dnevne informacije o situaciji na Kosovu. Nakon informacija na dnevnom nivou, počeli smo sa pisanjem nedeljnih izveštaja, informacije su skupljane tokom cele nedelje i slali smo ih svuda kako bi bile što efektivnije i imale što više odjeka. Imali smo ministra informisanja u okviru Federalnog izvršnog odbora, on je bio Mađar. On je počeo u jednom trenutku da nas kritikuje, da kritikuje rad Saveta, ne nas lično, jer naša imena nisu bila izložena javnosti. U ovom slučaju Idriz Ajeti je bio sekretar, "Ja ne znam ništa," govorio je, i ja sam rekao, "Brate, znaš da ćemo u jednom trenutku izaći u javnost (smeje se). Ukoliko uhvate nekoga, uhvatiće tebe." (smeje se). Idriz je bio posebno dobar, nije bio naporan čovek, postao je predsednik ilegalne Vlade, i ja sam rekao, "Od predsednika Saveta postao si predsednik Vlade."

I nismo samo mi iz Saveta širili ove informacije o kojima ja sada govorim; sve međunarodne delegacije koju su dolazile u posetu, svi oni koji su posetili Rugovu, posetili su i nas takođe. Oni koji su posećivali Vladu koja je bila na vlasti su dolazili i kod nas, oni koji su bili odgovorni za oblast ljudskih prava u Evropi su dolazili da vide nas. Ti iz inostranstva su počeli da nam veruju i pomagali su nam, pomagali su nas finansijski, zato što smo radili, ali nismo odlazili na posao, opljačkali su nam sve, nismo imali ništa (smeje se).

Počeo sam da razvijam posao, i naša delegacija je išla u Ženevu u posetu Odboru za ljudska prava, međunarodni komitet je imao takođe svoje podkomitete. Mi smo učestvovali u radu podkomiteta, ali nismo imali pravo glasa, i da li znate zašto? Rekli su nam da postanemo član Helsinšog odbora za ljudska prava u Beogradu, ali mi to nismo želeli, mi smo želeli da budemo na našem Kosovu, ne u Beogradu. Zbog

toga su nas zadržali van, dok nismo osnovali Helsinški odbor za ljudska prava na Kosovu, ali kao članovi Beogradskog, sa Gazmend Pula kao direktorom. On nije razvio ikakve aktivnosti jer naši Albanci nisu hteli da imaju išta sa Srbijom, ovo je istina, to je bio bojkot u tišini, nije lepo da se kaže da je to bio bojkot, ali je bio.

Sada, u Ženevi, u ovom podkomitetu za ljudska prava, imali smo svoje predstavnike, nisu mogli da učestvuju nezavisno jer nisu imali pravo glasa, ali mi jesmo, kao članovi Međunarodne federacije za ljudska prava koja se nalazila u Parizu, i učestvovali smo u ime FDA. I naši aktivisti koji su znali strane jezike su uglavnom išli tamo, oni koji su znali bar francuski, ako ne i engleski, Bog je hteo da to bude tako. Na primer, bio je Zejnula Gruda koji je bio ambasador u Panami, negde u Latinskoj Americi, i bio je Imer Jaha koji je bio u Parizu na doktorskim studijama, i bio je Ibrahim Rugova koji je znao francuski, nismo svi bili zombiji u našem timu.

Mi koji smo studirali u vreme Jugoslavije, ja znam da koristim tri strana jezika, francuski, italijanski i nemački, ali ja ne znam kako da govorim svaki, tako su nas učili, da ga koristimo kroz književnost. U srednjoj školi mogao sam da učim pet stranih jezika, među njima arapski i turski, imajte to u vidu. Ja sam učio iz poezije crca (smeje se) i uzeo tri jezika sa jednim kako oni kažu. Ali spomenuo sam, bili smo intelektualci, ako želite tako da kažem. Bio sam glavni urednik, izdao sam 29 brojeva [biltena], 29 brojeva na 150-200 strana, ja sam ih uređivao, čitao i prevodio sve to na srpski jezik, i davao drugim zaposlenim da prevedu na engleski, imali smo dva veoma dobra prevodioca za engleski jezik.

Oni koji su bili na vlasti ovde, ali bilo je vlasti i u inostranstvu, jer su postojale stranke i u drugim državama, bili su skoro svi intelektualci, ne u potpunosti, ali uglavnom intelektualci, to je bio vrh naših intelektualaca, to je istina. Sa dolaskom Adema Demaći kao predsednika, Savet je počeo da se bavi situacijom na terenu, jer neko je morao da prikaže javno kakvo je stanje. I prirodno to nisu bili profesori ili doktori, to su bili obični ljudi.

Ali mnogo je posla urađeno od strane našeg podsaveza u Mitrovici koji je organizovao Halil Bajrami. To je bio čovek koji je svašta preživeo, bio je pametan i uspeo je da preživi uprkos činjenici da je bio pod prismotrom, ali ipak je preživeo, bio je sposoban za to. Kako god, sve je snimao, sve što se dešavalo u Mitrovici, jer se mnogo stvari dogodilo u Mitrovici i dešava se i danas. Pripremio je veću knjigu nego što smo mi, jer smo mi bili takvi... (smeje se), ali to je bio njegov volonterski posao. Celu porodicu je uključio, u mojoj glavi on je bio kao jedan od onih proletera koji su dali sve za svoj posao, za posao koji su imali.

Kako god, unutar Saveta radili smo različite analize situacija, mi smo podnosili predloge, imali smo sastanke, naši ljudi su išli u inostranstvo u ime Saveta, putovali su u Ameriku, u Francusku, sugde, čak smo se sastajali i sa Elizabet Vren, koja je bila zadužena za ljudska prava u kadru OEBS-a ili Evropskog Saveta,

ili sa Mazovijeckim,³¹ koji je bio Poljak, ali koji je i izveštavao o stanju ljudskih prava u Evropskom kontekstu. Onda, postojala je i Federacija za ljudska prava u Parizu koja je slala redovne informacije svugde, sve materijale koje smo imali. Svi su išli u inostranstvo, sav ovaj posao je urađen dok je Milošević bio na vlasti. Jedan zatvorenik, na primer, je zatvorenik koji je danas mrtav, to je bio general Šaban Šala, umro je pre godinu dana, bio je podsekretar Saveta i oni su ga zatvorili, pao je zbog toga što je govorio šta smo mi obavljali, šta smo radili.

On je ispričao sve, ali mi smo svi radili legalno, nije bilo potrebe da se krijemo, nismo ništa radili u tajnosti, sve što smo radili smo radili pod svetlošću dana, i mogli su sve da nas prepoznaju, sve te bezbednosne mere gde su nadgledali naš rad elektronskim putem, ali takođe i neelektronskim. Na primer, policija je jednom došla da me pokupi iz kuće i da li znate zašto? Pitali su me za moje oružje. Šef policije je došao do mojih vrata, ja sam rekao “Kako mogu da vam pomognem?” “Da li ste vi Vehap Šipa?” “Da.” “Da li imate neko oružje?” “Nemam,” rekao sam, “Ja sam bio partizan, ali kada su me zatvorili u zatvor sve su mi uzeli.” I čak iako su mi tad uzeli sve, ja i kasnije nisam imao ikakvog oružja, jer nisam ni znao da ga koristim.

Sećam se jedanput sam bio optužen zbog pištolja (smeje se). Rekao sam, “Ja imam oružje” i pokazao sam im olovku, “Ovo je moje oružje, ja znam kako da pišem.” Oni su posle pisali o tome u novinama, “Poslali su ga u zatvor jer je pokazao olovku.” Rekao sam, “Hajdete, sve imam unutra,” i ja sam imao sav material, kompjuter Saveta u to vreme sa svim što sam napisao. Što se tiče disketa, kada je počelo bombardovanje, moja žena je uzela sve diskete, stavila ih u saksije ispod cveća, ne u cveću, nego je rovarila po zemlji i sakrila u saksiji. I onda je vratila ponovo cveće, tako da su diskete preživele dok KFOR nije stigao. Kada je KFOR stigao, takođe i ekipa CNN-a kada je stigla tražili su da fotografišu moju ženu kako sakriva dikrete u zemlju ispod cveća u bašti, to je bila improvizacija, jer smo mi ukopavali diskete mnogo ranije. Imali su sačuvano sve što smo snimali iz 1997, '98, '99. Od 1997. godine svi smo bili opremljeni kompjuterski i imali smo sve na disketama, ili sve na kompjuterima, i ja nisam ostavljao kompjuter čak ni tokom rata.

Ja sam preživeo dva rata. U poslednjem ratu, tokom celog rata, bio sam član Saveta za odbranu ljudskih prava i tamo sam imao poziciju direktora informacionog servisa. U ratu sa Srbijom, u poslednjem ratu, koji ja računam od 1990, od jula 1990, kada je Srbija svojevoljno ukinula autonomiju Kosova. U to vreme bio sam u Savetu za ljudska prava, bio sam član od početka, i u isto vreme bio sam direktor informacionog servisa, i ova kancelarija za informacione usluge, od aprila 1990. do jula 2005, je snimila sva kršenja ljudskih prava kosovskih građana, prirodno Albanaca, koji su bili ti pod okupacijom, oni su bili pratkično pod srpskom okupacijom i okupacijom srpske vojske i paramilitarnih grupa.

U to vreme obavljao sam svoju dužnost, u početku sam radio pomalo i u Demokratskom savezu Kosova, ali imao sam za cilj da budem član Saveta. Naročito mi, koji smo bili članovi odbora i koji smo vodili glavne aktivnosti Saveta, nismo bili članovi političkih stranaka. Tako da, tokom svog ovog vremena, do kraja, i

---

³¹ Tadeuš Mazovjecki (1927-2013) je bio poljski pisac, vođa pokreta Solidarnost, i prvi premijer demokratske Poljske nakon 1945. godine. 1992. Mazovjecki je postao prvi izaslanik UN za Bosnu, gde je dao ostavku 1995. u znak protesta zbog manjka međunarodne intervencije da se zaustavi rat.

takođe nakon NATO bombardovanja, ja sam nastavio sa ovim radom, pravio sam beleške, uređivao bilten, bilten Saveta za ljudska prava o kom sam govorio ranije, koji je do 1. jula 2005. godine objavio 29 brojeva, i svaki od ovih brojeva je imao oko 200 strana. Bio je objavljivan na albanskom, srpskom i na engleskom, neko drugi ga je prevodio na engleski, ja sam prevodio na srpski, tako da je moj posao bio usmeren na ovo, i tokom ovog vremena ja sam ostao u Prištini, i kada je bombardovanje počelo.

Sad, tokom bombardovanja, srpska policija je ponekad dolazila, ali moja žena je sakrila sve diskete na način na koji sam vam ispričao, i one su se nalazile u bašti, imali smo malu baštu ovde iza vas, ona je stavila sve diskete ispod cveća, tako da su one bile sačuvane i čini mi se da smo uradili odličan posao. Kasnije, ispričaću vam, nakon sakupljanja beleški, objavili smo knjigu na 1000 i više strana, gde smo sve zabeležili, ali tu smo takođe objavili i imena ubijenih ljudi, upucanih, mučenih, i takođe sve masovne zločine u svakom mestu gde su se dešavali, u Izbici, u Likošanima, u Prekazu, itd, itd. Takođe, i izjave zatvorenika su zabeležene, onih koje su Srbi povelili sa sobom kada su se povlačili odavde, malo pre povlačenja, imamo sva ta imena.

Tako da ja smatram da je naš Savet – i bilten koji sam ja uređivao kao glavni urednik, koji je u junu i julu 1999. godine, objavljen sa spiskom svih ubijenih ljudi, svih streljanih, svih zatvorenika, i naravno nestalih osoba, i sve ostalo što smo zabeležili i snimili do tada, kasnije smo snimili takođe i istragu ili istraživanje kako bi upotpunili ove liste, ali ovo smo imali u junu 1999. – to su bila prva autentična dokumenta koja su govorila o tome šta se događalo u tom periodu.

Moj posao tokom rata je bio znači fokusiran na ovo, ali u međuvremenu organizovali smo različita okupljanja, putem kojih smo obavestavali kosovsko javno mnjenje, ali isto tako i strano [javno mnjenje]. Na primer, imali smo još jedan sastanak takođe u Zagrebu, gde su svi predstavnici Saveta za odbranu ljudskih prava od svih republika, pokrajina bivše Jugoslavije takođe prisustvovali. Tamo smo držali predavanje koja su pružala informacije o događanjima na Kosovu, to je takođe bio deo mog posla.

Ovde su neke poznate hrvatske ličnosti tog vremena učestvovali takođe, Hrvatska je bila ta koja je imala moć, bili su deo Tuđmanove stranke koja je imala moć, on je bio prijateljski nastrojen i radio na tome da nas podrži tokom rata, to je bio posao za nekoga drugog, ne naš, nismo mi otvorili front protiv Srbije pre nego što se pojavila Oslobodilačka Vojska Kosova. Sa dolaskom Oslobodilačke Vojske Kosova, mi [Savet] smo bili povezani sa ovom vojskom, na primer naš podpredsenik je bio takođe jedan vojni general, ali radio je legalno, Šaban Šala, on više nije živ, ovo je bilo tokom rata.

Jedna naša aktivnost koja je bila veoma važna tokom rata bio je sastanak u Sarajevu sa Savetom za odbranu ljudskih prava svih republika i pokrajina u to vreme, gde smo mi predstavili dokumentaciju, ja sam imao svu dokumentaciju, ali imali smo takođe i tim advokata koji je vodio Bajram Kelmendi,³² kojeg je Milošević likvidirao prve noći bombardovanja, zajedno sa njegovom ženom, pokojnom Nekibe

---

³² Bajram Kelmendi (1947-1999) bio je albanski advokat i aktivista za ljudska prava, bio je ubijen od strane srpske policije prvog dana NATO bombardovanja zajedno sa njegovom ženom, Kastriot i Kuštrim.

Kelmendi, koja je nakon rata bila takođe Ministarka Pravde, to je bila veoma aktivna, patriotska porodica, koja je pomogla mnogo tokom rata. Prirodno, kao jedan oficir Saveta, i ja sam bio uključen sve vreme tokom ove aktivnosti.

Pričao sam vam i o našim međunarodnim aktivnostima, gde smo iz Saveta vođeni Mazovjeckim koji je bio Specijalni izvestilac za ljudska prava, oni su bili obavješteni o svemu što se dešavalo na Kosovu. Ova informacije je važna jer je senzibilisala evropsko i svetsko javno mnjenje, i naročito mišljenje Sjedinjenih Američkih Država i oni su pratili situaciju jer su uvideli da se ne radi o nekim podrivačkim grupama, nego na jednoj strani je bila redovna vojska, a na drugoj strani su bili intelektualci, vođe političkih stranaka, ali i aktivisti za zaštitu ljudskih prava. Kažem vam ovo jer je u to vreme Savet imao glavnu ulogu u obavještanju sveta o tome šta se dešavalo ovde, moja lična aktivnost je bila fokusirana na ovu oblast.

Objavljivali smo flajere, objavljivali smo ih na engleskom prirodno, engleski nas je zbližio sa celim svetom i objavljivali smo ih sa našim imenom i prezimenom i mogli su da nas uhvate zbog toga, jer su flajeri govorili protiv njih, nisu mogli da nas pošalju direktno na Sud jer je naš Savet bio član Međunarodne federacije za odbranu ljudskih prava sa sedištem u Parizu, to je bila jedna međunarodna organizacija, nismo bili deo Helsinškog odbora, jer u to vreme Evropska unija je tražila od nas da postanemo član Helsinškog odbora za ljudska prava u Srbiji, ali mi to nismo prihvatili, ali našli smo podršku u Francuskoj, takođe, reći ću vam istinu, mi smo bili ti koji su uticali na to da budemo [Albanci] bliže Zapadu, takođe i Velikoj Britaniji i Americi, i takođe i Francuskoj koja je neprekidno podržavala Srbiju. To je bio prvi put u toj poslednjoj godini rata da smo postali saveznici sa Sjedinjenim Američkim Državama, Francuskom i Nemačkom.

Pored toga, pokušali smo takođe tokom rata, 1998. godine – ja smatram da je rat bio i 1998, ne samo tokom bombardovanja – da se sastanemo sa predstavnicima Vlade Srbije kako bismo obavestili Srbiju o odlukama koje je donela Vlada Kosova u ime zaštite prava Kosova kao federalnog entiteta kao što je Srbija, kao što je Crna Gora, kao što je Hrvatska, Slovenija, pokušavali smo sve vreme, ali nismo mogli da postignemo bilo kakav sporazum na ovom sastanku. Na ovom sastanku sa predstavnicima vlasti iz Srbije, u ime Kosova bila je: naša delegacija, delegacija Saveta; delegacija Demokratskog saveza; i delegacija UDJ,³³ što je bila stranka Vetona Suroi. Vođa srpske delegacije bio je Tomislav Nikolić.³⁴

Veoma je zanimljivo da je u to vreme Tomislav Nikolić bio u Šešeljevoj stranci,³⁵ dok je vođa naše delegacije bio pokojni Bajram Kelmendi koji je ubijen nakon rata, i Pajazit Nuši, bio je tu i pokojni Fehmi

³³ Jugoslovenska demokratska inicijativa, politička stranka osnovana 1990, i vođena od strane pisca i novinara Veton Suroi.

³⁴ Nakon dugogodišnjeg članstva u Srpskoj radikalnoj stranci, Nikolić je 2008. osnovao Srpsku naprednu stranku, zauzimajući odlučan proevropski pravac. On je predsednik Republike Srbije od 2012. godine.

³⁵ Vojislav Šešelj je osnivač nacionalističke Srpske radikalne stranke, 2003. godine je izručen Međunarodnom krivičnom sudu za Bivšu Jugoslaviju, gde je bio optužen za ratne zločine i zločine protiv čovečnosti.

Agani,³⁶ Fehmi Agani je govorio. Takođe i potpredsednik Skupštine Srbije je govorio, on je bio profesor prava na Univerzitetu u Beogradu, stručnjak za ustavno pravo, ne mogu da se setim njegovog imena. Imajte u vidu da smo bili suočeni sa pravom Srbije da donese odluku o oduzimanju autonomnog statusa, i Bajram Kelmendi je odgovarao na taj govor, jer je bio dobar pravnik, ali isto tako i veoma dobar javni govornik.

Učestvovao sam u svim ovim razgovorima kao glavni urednik biltena, ali i kao prevodilac sa albanskog na srpski jezik i sa srpskog na albanski, jer neki među nama, na primer Fehmi Agani, koji je studirao u Beogradu, on je poznavao srpski jezik, ali u razgovoru sa Tomislavom Nikolićem je pričao na albanskom kako bi pokazao da je albanski takođe zvanični jezik, i hteo je da govori na svom jeziku. Tako da, na neki način mi smo pokušali da utvrdimo naš albanski identitet, i tako da pokažemo da smo i mi članovi društva koji su jednaki sa svim drugim društvima.

Ovo je bilo vreme pre rata, to je bilo 1998, negde u maju 1998, nakon događaja u Prekazu,³⁷ koji je zahuktao celu situaciju, kada je otprilike 200 hiljada Albanaca iz različitih delova Kosova izbačeno iz njihovih porodica, iz svojih domova, skrivali su se po planinama Drenica, u planini Dukadini, živeli su u veoma lošim uslovima, kada je Kosovu pretila humanitarna katastrofa, humanitarna katastrofa podrazumeva smrt prouzrokovanu mržnjom, smrt prouzrokovanom hladnim, ubilačkim oružjem, ubijanje, sve to.

Oni su nas pratili i našli smo se u situaciji kada je predsednik Komiteta za ljudska prava došao, došao i posetio mesta gde su se naše porodice sakrivale. Nakon toga, došlo je do opšte mobilizacije, aktivisti Saveta došli su u moju kuću i preneli mi informacije koje su prikupili sa terena, ja sam radio i sredio sve materijale, preveo ih na Srpski, pratio dalje razvoj situacije, svi su dolazili preko ovog prozora koji vidite ovde, na primer, Linka je došla, ova koja je danas ambasadorica, Mimoza Ahmeti, došla je ona, ali i drugi, prirodno dolazile su žene jer su bile manje primetne.

U martu 1999, malo pre bombardovanja, jedan CIA oficir koji je znao da smo mi došli, mi smo ga poznavali, i pitao me je da se sastanem sa Adem Demaći kao predstavnikom Oslobođilačke Vojske Kosova i sa Fehmi Agani kao predstavnicom Demokratskog saveza Kosova, ne sa Ibrahimom Rugova, jer je Ibrahim Rugova bio u kući i nije hteo da izađe napolje, jer je naravno bio pod prismotrom, oni su znali Fehim Agani, ali to je bilo malo drugačije. I oni su se sastali sa njom u ovoj sobi jedanput, drugi put, i nakon razgovora sa Adem Demaći rekli su nam, sada brinite o sebi, otidite odavde obzirom da će izbiti rat, bombardovanje će početi takođe za dva –tri dana, ne mogu da kažem sad da li je bilo zaista samo nakon dva-tri dana, ali znali smo da će doći do intervencije.

---

³⁶ Agani (1932-1999) je bio filozof, sociolog i političar, jedan od osnivača Demokratskog saveza Kosova. Ubijen je od strane srpskih snaga kada je pokušao da napusti Prištinu obučen kao žena, kako bi izbegao da ga otkriju.

³⁷ U martu 1998. srpske snage su opkolile kuću Jašari porodice, čiji muškarci su bili među osnivačima Oslobođilačke Vojske Kosova, i srpske snage su ubile sve članove porodice, uključujući i žene i decu. Ovaj događaj je osnažio albanski otpor i označio početak rata.

Možda je lakše vama, jer ste bile mlađe, ali mi smo znali šta se događa, da nam je rekao da odemo, ali mi ipak nismo otišli. Dečko koji je bio u kući [moj sin] nije hteo da ide negde i da nas ostavi, mi smo ga molili da ode jer smo bili pod velikim rizikom jer smo bili poznati. Policija me je uhapsila nakon što se ovo desilo, ali zanimljivo je to, ne znam da li sam vam rekao da je policija došla i odvela me zbog posedovanja oružja, iako ja nisam imao ikakvo oružje, pokazao sam samo svoju olovku, “Ovo je moje oružje, ja pišem sa ovim, molim vas uđite, imam toliko materijala.”

Nisam mogao da sakrijem material, jer su oni znali da su vesti i informacije dolazile od mene, nisam mogao da ih sakrijem, ovo vam kažem, u vreme rata, sakrivali smo se u strahu da ćemo nestati, jer ljudi su odlazili, mi se nismo sakrivali, policija je došla, priveli su mene, i držali su me u stanici dva sata, ovo je istina, nisu podigli ruke na mene, jedino su me primorali da predam oružje koje svakako nisam imao, nisam imao ikakvo oružje, svi su im to rekli, rekli su im da mi nismo imali ikakvog oružja, ali nakon što su doneli, mislim, doneli su oružje, kada smo bili maltretirani, ovo je moglo da se desi i vama takođe.

Mene nisu snašle neke stvari jer sam bio poznat kao deo Saveta i tako dalje. I iza Saveta sa druge strane, Šaban Šala je bio zatvoren i bio je zadržan u zatvoru i tukli su ga, i ništa nije rekao, oni su ga pitali šta smo mi radili, ali on im nije rekao šta smo radili, rekao je imate dokumenta. Priveli su i Džavit Haziri³⁸ i on nije bio poznat, on je nestao, i on je bio jedan od zaposlenih u Savetu, ali nisu ga oteli zbog posla u Savetu, oteli su ga zbog njegov ličnog posla, bio je aktivista ovih političkih organizacija unutar i van Jugoslavije. Kada su ga pustili iz zatvora on je došao kod nas kao i što su svi drugi dolazili, bio je sa nama u Savetu, i mislim da je Jakup Krasnići koji je takođe poznat danas, on je takođe bio član Saveta.

Bilo je još mnogo drugih kojih se mi ne sećamo, ali među članovima Saveta oni koji su bili likvidirani su svi bili saradnici, saradnici koji su pružali informacije sa terena, na primer uzeli su i pritvorili jednog iz Feziraj i tukli su ga, i bacili su ga sa drugog ili trećeg sprata policijske stanice, bacili su ga na zemlju, i rekli su kako se sam ubio, da je izvršio samoubistvo, ali nije bilo samoubistva i oni su lagali. Bio je taj Topali, sada, on je bio kandidat za gradonačelnika Ferizaj, on je preživeo, ovaj Topali. Ne mogu da se setim, i drugi su bili ubijeni takođe, sada, ubijeni su više kao saradnici na terenu nego kao članovi Saveta, jer članovi Saveta su imali neku međunarodnu zaštitu, kasnije su možda i oni [ubijani], ali nisu mogli u to vreme, ubili su Bajram Kelmendi, ali Bajram Kelmendi su ubili nakon što je bombardovanje počelo, tokom ratnog stanja, a mi smo preživeli.

U mojoj ulici, 30 kuća je spaljeno, u ovom kraju, naša kuće je pošteđena, bila je pošteđena jer smo ostali unutra, jer bi je u suprotnom uništili, ovde u blizini kuća jednog čoveka, poprilično jednostavna, je bila spaljena, on je bio zubar, njegovu kuću su spalili jer je bio međunarodni aktivista koji je živeo tamo, iznajmljivao je tu kuću, nakon ovoga ratni period smo proveli na taj način, i to je istina.

---

³⁸ Haziri je bio otet i nestao je tokom rata.

Nastavio sam da radim, nastavio sam sa ovim poslom do kraja 2005, nismo objavljivali više od osam ovih biltena, jer 2004, kada su se desili događaji u Mitrovici,³⁹ znate šta se desilo tad, imali smo informacije, naše informacije su se razlikovale od onih koje je imao OEBS, a u to vreme nam je OEBS pomagao mnogo, ali protivrečili smo se sa onima koji su kršili ljudska prava, ko god da su oni bili, razrešili smo Savet i danas on postoji, jer čak i danas postoje kršenja ljudskih prava. Mi smo bili Savet za odbranu ljudskih prava ne samo Albanaca i Srba, nego svih, ko god je bio ugrožen, i pružali smo pomoć onima koji su nam se obratili, jer mi smo pomagali i rad međunarodnih organizacija od 1997. i nakon toga, sve vam ovo govorim, tražili su od nas da platimo, mi smo svi dobili bili otkaze sa naših radnih mesta.

Tako da, sada Savet se održava sa nekoliko projekata, ali ti projekti nisu redovni, dok kada su počeli da nam pružaju pomoć, imali smo mesečne plate, i malo po malo, na taj način smo mogli da radimo, ali to se završilo, završilo se, bila je to velika greška, ali čini mi se da za tu grešku najveću krivicu ima međunarodna zajednica, jer da smo u to vreme pisali izveštaje koje bi vlast u tom momentu htela, mi ne bismo više bili Savet. Nismo se mi branili, nego smo branili one koji su bili ugroženi, i oni koji su imali moć i snagu su uglavnom bili oni koji su kršili ljudska prava.

Anita Prapaštica: Kažite nam kako su se vaši snovi razvijali.

Vehap Šita: Da, kao i svaka mlada osoba, ali omladina u mojoj generaciji je živela u vremenu siromaštva i strane okupacije, svi smo sanjali o tome da budemo slobodni i kada smo se igrali sa pola [urednici nisu mogli da utvrde koja je igra/igračka u pitanju] bili smo sigurni da nas niko neće dirati. I sanjali smo o slobodi takođe kada smo kuvali porodično, jer je porodica bila pod teretom opresije, i siromaštva koje je ta opresija stvorila, i uprkos činjenici da smo bili zdravi, na primer, moj otac je morao da emigrira i sve to. Kako god, vreme neuspeha je došlo, vreme kada mora da se ide, kao što je tata uradio nakon nekog vremena, kada sam ja još bio dete, on je bio jedan ekonomski imigrant, kao što danas imamo mnogo Albanaca imigranata širom sveta. Moj san je bio da posetim mog oca u Albaniji, ali i da vidim Albaniju.

Kada sam posetio Albaniju, što sam želeo tako mnogo, jer sam sanjao o tome stalno, i nije bilo tako cvetno, vladalo je siromaštvo tada, bila je pod drugom okupacijom, Albanci su bili ubijani od strane Albanaca u to vreme, ali albanska država je postojala. Ova albanska država je bila privlačna za nas i sanjali smo o tome da se ujedini sa njom. Jedan od naših snova je bilo ujedinjenje sa Albanijom, i uklanjanje granica.

Prvi put u mom životu sam otišao u Albaniju kada sam bio u trećem razredu gimnazije, to je sedmi razred. I imali smo uniforme, kada sam išao obučen u uniformu, to je bila normalna uniforma, ali imala je kapu koja je izgledala pomalo kao kapa jugoslovenskih vojnika, samo ne u istoj boji. Kada sam stigao, kada

---

³⁹ U martu 2004, došlo je do nereda na Kosovu prouzrokovanih glasinama da je dvoje albanske dece bačeno od strane Srba u reku Ibar, gde su se udavili. Dok je jedini dokaz koji je ukazivao na ovaj napad bilo svedočenje dečka koji je preživeo, strah i ogorčenost su se brzo širili, okupljajući hiljade ljudi protiv srpskih pojedinaca i srpskog vlasništva. Naknadna istraga UN, koju je vodio norveški diplomata Kai Eide, se ponovo vratila na te događaje.

sam prešao granicu oni su me zaustavili, i stavili su mi beli plis⁴⁰ [na moju glavu] i imam tu fotografiju, verovatno je imam negde. Bilo je zabavno, jer izgledalo je dobro, jer bio sam mlad (smeje se) i dobro mi je stajala, dobro je kada se noci civilna odeća. Nosio sam civilnu odeću, nisam nosio tirq,⁴¹ tako da mi je ovo bilo prvo iskustvo sa Albanijom, ovo je bilo u blizini Žur, to je današnja Vermice, gde je bila granica.

Sećam se da smo takođe prešli granica i 1971. godine, ovoga puta sa mojom ženom i ćerkom, moja ćerka je tada bila studentkinja. Moja ćerka je izašla iz kola, imali smo jedna kola, jer mi je albanski ambasador dao vizu. Otišao sam, sada vam pričam o 1971. godini, ovoga puta sam išao kao član zvanične delegacije, i tada su dali takođe vizu i mojoj ženi i mojoj ćerki koja je bila studentkinja. Ona je izašla iz kola i kleknula je i počela da ljubi albansku zemlju, znači nije bila u pitanju samo moja generacija, nego i vaša generacija, moja ćerka je u to vreme imala 20 godina, bila je studentkinja na Univerzitetu u Beogradu, na Medicinskom fakultetu, to je bilo nešto drugo. Video sam tada žene sa svom tom odećom, sa svim tim stvarima, radnike koji su radili na poljima, radnike u fabrikama, odlazili su na posao, ne kao mi, koji smo morali da odlazimo negde drugo da tražimo posao, jer ovde nije bilo mesta (smeje se).

Nisam imao snove koje danas mladi ljudi imaju, na primer, da imam lepu ženu sa kojom idem u šetnju, i sa kojom gradim život, nisam o tome razmišljao u to vreme, jer nisam imao vremena da mislim o tome. Prvo, nisam imao internet kada smo mi svi bili deca, nije bilo ni devojaka. Kada dođe večer, kada smo bili zajedno, imali smo muzičku grupu koji su osnovali studenti iz osmog razreda, bilo je i starijih ljudi tu. I ta muzička grupa je svirala tango, foksfort, i drugu takvu muziku, i mi smo plesali muškarac sa muškarcem, nije bilo devojaka.

Neki od odraslih su imali priliku da imaju devojku, jer su bili veoma lepi momci. Na primer, bio je Hajdar Džema, stariji, prelep, sve devojke u domu su gledale u njega, kako god one sve su bile pomoć u kući, nije bilo žene koja je vlasnica, one su bile radnice. Kako god, iako nisu imale ništa kao žene, prvo, većina ovih žena, koja je radila kao pomoć u kući, je bila obrazovana. Postojala je škola koja se zvala, "Škola za devojke koje su pružale pomoć u kući," tako da postojao je slučaj da se sanja o devojčkama koje su bile moje godište, ali ja to nisam radio, jer sam išao u Prištinu u sedmom razredu, a to je bilo drugačije okruženje.

Kako god, uvek je postojala nostalgija za domovinom. Pričao sam o tom vremenu i ranije, imao sam dobrog druga, imao sam veoma dobrog druga, on je želeo da mu se pridružim i da idem sa njim zajedno u antifašističku omladinsku grupu, nije hteo sa ostalima, jer su ti drugi bili Srbi. I u tom vreme moj otac je bio krojač, on je recitovao Prolećno cveće od Naim Frašeri, ja nisam tada ni znao ko je Naim Frašeri. Jer ja sam pohađao časove u školi na srpskom jeziku, imao sam vezu sa albanskim jedino preko mojih roditelja, i takođe preko hodže. Na koji način preko hodže? Učio sam o svim religijama od hodže, učio sam na

⁴⁰ Tradicionalna albanska bela filc kapa.

⁴¹ Uske vezene bele flanel pantalone sa ukrasnim pletenicama na dnu nogu i na džepovima, to je tradicionalna albanska nošnja.

primer o Eldamdulilah,⁴² kako god. Hodža je obajsnio da treba da se pormeni jezik u školama sa srpskog na albanski. Onda sam ja počeo da učim albanski od mog oca, moje majke, i od hodže.

I dalje sam bio student '41. Kada su jedan deo Kosova i moje mesto, Đakovica, bili ujedinen [sa Albanijom] i profesori su tada stizali iz Albanije. Sada, nostalgija za Albanijom se povećavala jer smo slušali predavanja takođe o Fišta⁴³ i Fan Noli, i Naim Frašeri, i sve je to otvorilo naše poglede znanja i nostalgiju, posebno nostalgija je bila podsticana tim nekim elementima.

Ta deca koja su stigla iz Albanije, oni koji su bili u Albaniji i koji su bili na Kosovu pod Srbijom, bili su obučavani da se vrate na Kosovo, da se vrate i da rade blizu svojih porodica. Kako god, oni su obrazovani takođe uz komunističke ideje, kako ih danas zovu, ali oni nisu bili samo komunisti, bili su i oslobodioci i oni su počeli oslobodilački rat i rat za nezavisnost, i takođe za socijalna prava. Zašto socijalna prava? Jer je Albanija bila feudalno mesto, ali malo feudalno mesto, nije bilo velikih poseda u Albaniji, samo mala, ali postojali su feudalni odnosi, seljaci su bili protiv Aga, Bej i svih onih koji su bili bogati. Ovi radnici, kao i svugde u svetu, postali su albanski komunisti, počeli su da propagiraju komunističke ideje među nama.

Mi nismo odmah počeli da širimo ove ideje, mi smo studirali u vreme stare Jugoslavije, i mi nismo smatrali to prioritetom. Prioritet za nas je bio da se oslobodimo od Srba i da se ujedinito sa Albanijom, to je bio jedan deo mojih snova koje sam prirodno imao kao dete. Sledeća faza je bila ta kada smo počeli da učestvujemo u ratu, išli smo u gimnaziju, ovde u albansku gimnaziju, i imali smo i devojke u albanskim gimnazijama (smeje se). Takođe, imajte u vidu da sam ja upoznao svoju ženu u gimnaziji, ali živeli smo zajedno kao bračni par od 1946, pre 70 godina. Dodatno bile su dve godine gde smo se samo poznavali, plus jedna godina dok smo se zabavljali, jer ja nisam hteo da se ženim u to vreme.

Sanjao sam o tome da idem u školu i igrom slučaja kada se Drugi svetski rat završio, ovaj Fadil Hodža koji je bio generalni komandant, i ja sam u to vreme bio pušten iz fašističkog kampa, ne naci kampa, kažem vam, zvali su me da dođem u državu, ja sam odlazio na posao, i zvali su me da dođem u Albaniju, i ja sam se približio Albaniji, i tada sam želeo da živim u Albaniji sve vreme, i onda došlo je vreme da sam otišao na fakultet i šta se desilo, desilo se; kasnije, nisam ni imao vremena za snove.

I kasnije kada sam se zaljubio u snove koje sam ostvario tako brzo, oženio sam se takođe iako nisam još završio fakultet, dobio sam ženu, u to vreme devojčicu, ona je imala 16, 17 godina, udala se sa 17, postala je majka sa 18 godina (smeje se). Tako da ja nisam imao snove kao što ih vi imate, ali oni su ostavili utisak na mene.

Anita Prapaštica: Šta smatrate vašim najvećim snom?

---

⁴² Na arapskom, Aldamdulillah: Sve molitve i zahvalnice Bogu, zajedničke arapske muke, ali naročito među Muslimanima.

⁴³ Đerđ Fišta (1871-1940) bio je albansko-francuski brat, pesnik, edukator, političar, i nacionalni heroj.

Vehap Šita: Ja smatram da je porodica osnova društva. U mojoj porodici ja sam postigao šta sam želeo, oženio sam se kada je bilo vreme, dobio sam sina kada je bilo vreme za to, dobio sam ćerku kada je došlo vreme za to, još jednog sina kada je bilo vreme, i ćerku koja je izabrala veoma težak pravac u obrazovanju, ne ekonomiju, zato što sam ja radio, i stvorio sam uslove za normalan život. Ona je studirala u Beogradu, u to vreme kada je ona bila studentkinja bio sam u velikom problemu ovde, političkom problem koji me je doveo u sukob sa režimom koji je bio u moći tada i taj konflikt se desio i pre nego što se moja ćerka rodila.

Tako da, moja žena je bila trudna, bila je trudna žena, iako nije imala još ni osamnaest godina. I vidite, u to vreme, doveo sam sebe u veoma tešku situaciju, nakon koje sam skoro pa završio u zatvoru, ali uspeo sam da pošaljem svoju ćerku u školu, da postane doktorka, da postane profesorka. Drugi sin je završio školu kao elektro inženjer, drugi je postao umetnik, oženio se i izgradio porodicu. Moj porodični život je bio u potpunosti dobar, nemam ništa oko čega bi trebalo da brinem. I moja unučad su dobro, jedna unuka je tužilac u Klivlendu, u državi Ohajo. Druga unuka je advokat u Njujorku, još jedna je psihološkinja [i živi] u blizini Njujorka. Jedan dečak je inženjer u Teksasu, drugi unuk studira u Teksasu, jedna unuka je završila ovde u Prištini, završila je i u Prištini i ovde na AUK, Američkom Univerzitetu u Prištini, i sve je u redu.

Postigao sam najviše sa svojom porodicom. Pored porodice uspeo sam da napravim ime, ovo je istina, politički angažman je naškodilo mom intelektualnom razvoju. Zašto? Jer suprotstavljanje državnoj vlasti mi je oduzelo mnogo mog vremena. Ali rekao sam vam i ranije da sam bio u zatvoru i u vreme Italije, i u vreme Nemačke, i u vreme partizana, i ja sam bio samo student, i sve to što se desilo nije moralo da se desi jednom studentu, ali sve to vreme ja sam ipak uspevao da radim i da izgradim poštovano ime za sebe.

Na primer, jednog dana bio sam u Plav,⁴⁴ i držao sam neki govor tamo. Nakon toga, ljudi su me znali, ljudi su znali ko sam ja bio. Tako da, nema ništa bolje nego da vas neko pamti, mene neko poštuje, i poštuje me na dobar način, da ne kažem da je ovaj čovek preživeo tri režima, tri rata i postigao je sve šta je postigao. Sa druge strane, uspeo sam da napišem svoju knjigu na albanskom, ali nisam ograničio sebe samo na književnost. Na primer, objavio sam knjigu Hasan Mekulija, koji nije imao hrabrosti da objavi svoju knjigu, on je bio predsednik Udruženja pisaca i nije imao još svoju knjigu izdatu. Rekao sam mu jednom prilikom, "Hej Hasan, ja imam tri knjige o tvom radu, a ti nemaš nijednu." "Da, jer ne mogu." Nakon što je Hasan umro, ja sam uredio tu knjigu, Albanske novele od Hasan Mekulija. Uzeo sam sve što je on pisao o novelama, jer je on bio kritičar kao i ja, on je bio književni kritičar, i ja sam bio književni kritičar, ali takođe i pozorišni kritičar, pozorišni i filmski kritičar. On se fokusirao na književnost, ali svetsku književnost, on je to pratio i studirao je svetsku literaturu.

Ja sam studirao albanski jezik i književnost, on je svetsku književnost, i bio je pod uticajem slovenske književnosti i pratio je mnogo i rusku književnost. Ruska književnost je veoma bogata, bogata je, i zahteva mnogo rada na njoj, zahteva srudiranje, morate da radite mnogo na tome. I ja sam čitao rusku

⁴⁴ Mesto u Crnoj Gori sa velikom albanskom populacijom.

književnost, Tolstoja. Preveo sam Lendina e Lavrume, koju sam ja studirao, i sećam se da je bila zanimljiva, preveo sam Lendina e Lavrume ručno, pisao sam prevod rukom, nisam znao kako da koristim mašinu za kucanje, a u to vreme nije bilo komputera.

Anita Prapaštica: Šta vi smatrate generalno vašim najvećim uspehom u životu?

Vehap Šita: Ovaj posao u borbi za ljudska prava i aktivnosti za nacionalni slučaj su naškodile mom profesionalnom životu, jer ja sam počeo da pišem kada sam bio student, i ja sam se bavio time iz ugla kritičara, sve što smo pisali na času, tokom naših časova jezika, ja sam uglavnom radio kao neki vid kriticizma. Ostvario sam neke rezultate u tom poslu, jer sma uvek bio posvećen tome da postignem nešto više nego što sam već bio postigao. Tako da, iskoristio sam deo svoje psihičke i intelektualne snage, ali ne mogu reći da sam ostvario sve što sam mogao.

Možda je najveći posao koji sam uradio taj što sam uspeo da napravim osnovu za praćenje umetničkog performansa, pozorišta na prvom mestu, kasnije takođe i filma i književnosti. Postigao sam više u oblasti književnosti, jer sam objavio ukupno dve knjige, ukupno na 400 strana, ali mogao sam i tu da uradim više. Zašto sam mogao da postignem više? Mogao sam da postignem više jer sam studirao književnost, studirao sam književnost tako da su mogli da kažu nešto, mogli su da me poštuju kao pisca, ali ja sam takođe studirao i našu bogatu književnost. U oblasti književnosti, objavio sam Gjurmeve të letërsisë [Tragovi književnosti], verovatno sam uradio jednu, dve [edicije] objavio sam Gjurmeve të letërsisë davput, rasprodala se, više nije u štampi, i danas je ne možete naći. Ja imam jedino dva, tri primerka ovde.

Tako da, u oblasti pozorišta, uradio sam takođe dve knjige o filmu, u oblasti književnosti uradio sam mnogo prevoda svetske književnosti na albanski. Ovo je istina, preveo sam sve novele iz srpske i jugoslovenske literature. Pisao sam priče, pisao sam eseje, uglavnom pravio sam neku vrstu izbora radova koji bi mogli da budu zanimljivi albanskoj publici, naročito ako je bila vezana za naš narod i za nas kao naciju. Da li znate ko je bio Krleža?⁴⁵ Miroslav Krleža je bio savremeni pisac, naravno, on je mrtav sada, u 80 i nekoj godini umro je, pre nekoliko godina. On je pisao dobre stvari o Albancima, na primer, pisao je o ubijanju 200 Albanaca 1944. godine, on je bio vojnik jugoslovenske monarhije i napisao je, "Kako je moguće da jugoslovenska vlada, jugoslovenska država, ubija svoje sopstvene vojnike?" Oni su bili Albanci, ali oni su bili jugoslovenski vojnici, mora da su bili ubijeni u svojim barakama, on je pisao o mnogim stvarima.

Sa druge strane, on je bio svetski poznat pisac, bio je preveden na mnogo jezika, ja sam prevodio njegove novele, prevodio sam takođe Ciklin e glebajve [Ciklus Glembajevi], koji govori o porodici koja je uništena zbog uslova koje joj je nametnula mala buržoazija, kada je mala buržoazija želela da postane buržoazija, ali nije bilo novca, nije bilo podrške iz bilo kog nasleđa, čini mi se, nije bilo ekonomske podrške, ili intelektualne podrške. Predstavljala je veoma zanimljiv način života u tranziciji koji je bio zanimljiv za nas.

---

⁴⁵ Jedan od najpoznatijih Hrvatskih pisaca (1892-1981).

Sa druge strane, to je njegovo najbolje delo, izabrao sam glavna dela hrvatske književnosti koja se u to vreme nazivala jugoslovenskom književnošću.

Od srpske književnosti prevodio sam roman Prijatelji koji je napisao [Slobodan] Selenić, u kojoj jedan Albanac ide da radi kao portir u Beogradu, i čisti kuće bogataša tamo, utovara ugalj, seče drveće i na kraju postane inženjer u Beogradu. On je želeo da predstavi biološku i intelektualnu snagu Albanaca, koji je došao kao obični radnik, i završio kao inženjer, i to ne bilo kakav inženjer, nego građanski inženjer. Ali imajte ovo u vidu, govorio je o tom Albancu koji je došao kao obični radnik, i koji stavlja ugalj u dimnjak, koji poseduje mali srpski buržuj, u romanu. On uspeva da ostvari tako mnogo, dok je Srbin predstavljen kao lenj muškarac, koji čita stalno novine, u to vreme nije bilo televizije, i on je jedan neotesan čovek, i u romanu ga poredi sa Albancem, koji uspeva mnogo toga bez ikakvih sredstava, njegova sudbina me je mnogo zanimala, i [knjiga] se zove Prijatelji jer su njih dvojica na kraju postali prijatelji.

Kako su postali prijatelji, dešava se to da taj Srbin razvija ljubav prema ovom radniku, homoseksualnu ljubav. Ništa se više ozbiljno ne dešava, ali je prikazano, on je pokazao da je on ljubav njegovog života, i da on ne voli njega samo fizički, nego vidi ovog mladog momka koji je uspeo da ostvari sve to, i on je time hteo da ukaže na snagu koja postoji u ljudima. Vidite, ovo ima malo dublje korene, jer jedino Albanci koji su potomci Ilira nisu nestali, ali takođe i drugi ljudi su živeli ovde. I Nemci su takođe došli, Italijani i Goti, takođe i Sloveni. Sloveni su postojali kao moć, Albanci kao autohtoni ljudi, i vi ovo možete da vidite u romanu Prijatelji, ove koji su postali prijatelji sa lokalnim ljudima i koji su živeli jedni do drugih. Neko se razvio od običnog radnika koji je postao vremenom inženjer, a drugi je bio obrazovan i imao je sve, ali je ležao u krevetu.

Tako da, to je jedan deo mog posla, ali ja sam prevodio i svetsku književnost kao što je Istorija kineske filozofije i Istorija indijske filozofije. Preveo sam Platona, prevodio sam Đordano Bruna. Preveo sam Brehta, Nemačko pozorište, preveo sam Rusku dolinu smrti, preveo sam Turgenjeva, preveo sam Dostojevskog. Vidite tada, uradio sam mnogo radova u pogledu prevođenja, bez obzira na interpretacije inostranih radova, ali to je bila umetnost, jer morate da idete dublje u sve te radove, da biste bili u stanju da ih interpretirate, i to je bila umetnost i na našem jeziku. To je period koji ja mogu da nazovem vrhuncem mog rada u toj oblasti.

U oblasti književnosti, uspeo sam u predtavljanju naših pisaca na srpskom jeziku, na hrvatskom jeziku, na bošnjačkom jeziku, na slovenačkom jeziku, i takođe i na drugim jezicima. Pratio sam najveće radove u našoj kulturi, u našoj književnosti, da počnem samo sa Ismail Kadare i Anton Pašku, Ali Podrimja, Azem Škrelji i mnogi drugi. Ali u okviru ovoga, na primer, objavio sam zbirku pesama koje je napisao Ali Podrimja, koja se zvala Ne Zot e hetuan gjarprin [Pronašli su zmiju u Bogu], to sam objavio na srpskom, nije bilo objavljeno na Albanskom, bilo je objavljen negde drugo.

Ali ovo delo Pronašli su zmiju u Bogu ima mnogo dublje značenje, Bog je taj koji vlada, to je bio Tito. Takođe, Pronašli su zmiju u Bogu, jer on je bio kao zmija za nas, jer su svi ostali delovi Jugoslavije bili

nezavisni, a oni su uzeli našu nezavisnost, i čija je to krivica? To je bila odgovornost Boga, ali ova reč “Bog” nije u ovom slučaju reč za božanstvo, nego Bog kao osoba koja vlada. Tako da, pisao sam o Ali Podrimja, piscu koji je umro, objavio sam i Leksikon jugoslovenskih pisaca.

Naslov Pesme pobuna i otpora, koji je preveden na albanski, se odnosi na Pesme pobune i otpora. Vidite, ovo je bilo objavljeno od strane urednika koji je bio član Akademije nauka i umetnosti u Srbiji. Vi znate da je Akademija nauka i umetnosti bila kolevka srpskog nacionalizma i šovinizma i oni su je objavili, ali ja sam dobio odobrenje da je objavim i na albanskom jer im nisam rekao da se odnosi na albanski otpor, i na albansku pobunu. Ali ja sam razgovarao sa njima o otporu kao svetskom fenomenu koji postoji takođe sada, mi smo imali pobunjenike, ali pozitivne pobunjenike, ne destruktivne pobunjenike, da, pobunjenike koji su želeli da se oslobode okupacije, od opresije. Zbog mojih napora, koliko god da su skromni bili, uspeo sam da predstavim jugoslovenskoj publici 15 radova na srpsko-hrvatskom, i pored toga takođe i na drugim jezicima. I ovde ja nisam bio sam, ovo je bilo još teže. Zašto? Obavljao sam ovaj posao i sa Esad Mekuli, sada, doveli smo i neke mlade [saradnike] kao što je Ismail Smaka, koji je prevodio na srpski.

Govorim samo o mojim uspesima, kao da niko nije došao nakon mene, kao da se završilo sa mnom, to nije u redu. To je bilo u oblasti pozorišta, ali imajte u vidu pozorište, jer ja sam pisao o pozorištu jedanput, takođe su mi i tražili da pišem, ali ja nisam mogao jer nisam imao vremena. Radio sam druge poslove, dobro je da sam radio neke stvari ovde, neke stvari tamo, ali neke stvari se nisu završavale. Sa druge strane, sada, postoje mladi ljudi koji rade, postoje neka mlada imena koja nisam pomenuo i to bi nekoga moglo da uznemiri, postoje neki posebno mladi ljudi, iako kada sam pisao, ja sam rekao, “Ah! Ovo je napisano.” Sada ovi mladi ljudi mogu da koriste moj rad više nego od ovih koji još rade.

U mom životu uspeo sam da zabeležim sve, svako nasilje koje je urađeno našoj naciji, od 1990. do 2005, šta god da je urađeno, šta god da je urađeno od strane Nemaca, Italijana, Srba, Hrvata ili Albanaca, mislim na mnogo toga. Mislim da će se svetom vladati kada se ukinu granice, a ne ljudska prava. Ali ovo je utopija, koju ja nisam uspeo da ostvarim, i ja verujem da ni vi nećete uspeti da je ostvarite (smeje se), zbog interesa koji postoje.

Anita Prapaštica: Da li svoj politički pristup ili političku aktivnost smatrate kao jedno ostvarenje?

Vehap Šita: Pričao sam o politici i ranije, ali mogu vam reći sada, jedan od naših pisaca kojeg verovatno znate, Faik Konica, je rekao, “O Bože! Spasi Albaniju od Albanaca, jer mi možemo da se odbranimo od neprijatelja.” Kosovo je kao ono što zovete dobrom devojkom {obraća se prisutnima}. To nije Kosovo o kom smo sanjali, ali jeste slobodno Kosovo, istina je da je Kosovo na kraju uspeo i njegova nezavisnost je priznata od strane današnjih velikih sila koje vladaju svetom, ne samo od nas. Tako da, to je veoma velika pobeda, ali Kosova kao država nije ono o čemu sam ja sanjao, ili oni koji su došli ranije su sanjali. Zašto? Ja pratim i istoriju malo, i ja sam prevodio istorijska dela, ali ja vidim da je situacija ista kao što je Faik Konica govorio, kada je rekao “Spašeni smo od neprijatelja, sada moramo da sačuvamo sebe same jedni

od drugih," nažalost, kao što se mnogo Albanaca bori među sobom, isto tako mnogo njih je zbunjeno, jer ne zna šta želi.

Na Kosovu imamo neke političke stranke koje kažu da su sve ultra desničarske, oni kažu mi smo svi ultra levičari, svi oni kažu mi smo svi centar. Sada, ja ne znam kako neko može biti desnica, centar ili levica, kada su oni svi isto i desnica, i levica i centar, ali svi žele da se domognu vlasti, to preuzmu moć, da dobiju poverenje i ekonomske pogodnosti, materijalne pogodnosti. I mi, koji smo se borili nekad, pre mnogo vremena, nismo se borili za ovo, čak iako smo imali takve slučaje u to vreme, bilo je promena i ima promena, na prvom mestu ekonomske promene, među ljudima. Ispričaću vam jednu anegdotu, vodoinstalater je došao da popravi pumpu, na slavini, i kada sam pitao koliko treba da platim, on je rekao, "Pet evra." "Šta?" Rekao sam, "Pet evra? On je uzeo 20." On mi je rekao, "Vrednost posla je 20, ali vi ste neko ko predaje i ovih 15 ja dajem kao doprinos obrazovanju, jer vi imate malu platu."

Imajte u vidu ovo, da ovi koji obrazuju moju decu uzimaju nesrazmernu platu u poređenju sa mojom, ja mnogo više zarađujem sa istim poslom, a oni prave mnogo manje. I mi nismo sačuvali nešto takođe, ne znam kada ćemo uštedeti, ali ovo neslaganje dovodi nas u situaciju gde ljudi moraju da se bore za parče hleba. Šta bi trebalo da se desi, šta se desilo grupi emigranata koji su bili zaključani u Mađarskoj, to će se desiti i nama dok ne dođemo do naših čula.

I kažem vam, jer, ja znam da sam ovo već rekao ranije, grupa japanskih stručnjaka je došla na Kosovo pre dvadeset godina, analizirali su privredne i prirodne resurse koje Kosovo ima, rekli su mi da na Kosovo ima prostora za pet miliona ljudi. I Kosovo je imalo dva miliona, i nema više od dva ipo miliona. I on je rekao da ovo mesto ima mogućnosti da se hrani, da se razvija na osnovu svojih izvora i zašto da ne? Imamo plodnu zemlju, imamo vodu, Kosovu ne nedostaje voda, mi imamo problem sa manjkom vode, ali to je zato što nismo popravili vodovodni sistem. Kosovo ima četiri godišnja doba, godišnja doba, imamo proleće i leto, ima sve izvore neophodne za život, Kosovo ima veoma plodnu zemlju. Slobodni smo 12-13 godina i mi i dalje nemamo fabriku gde možemo da zaposlimo dve tri hiljade ljudi, jer mi smo se okrenuli ka izgradnji kuća, izgradnji zgrada, mnogo zgrada je prazno danas, jer su ljudi iznajmljivali stanove u vreme kada je bilo mnogo stranaca i nekoliko lokalaca, a sada ima mnogo prostora, jer smo mnogo izgradili, i stranci su otišli i [zgrade] su ostale prazne.

Sa druge strane, mi smo u situaciji u kojoj nismo ništa izgradili, ali ja vam ovo govorim i iz razloga što ni u Albaniji nije bolja situacija takođe, Albanija o kojoj smo sanjali, i Albanija je danas pod nadgledanjem. Do kad ćemo imati nekoga? Kada su partizani došli, mi smo došli i ušli, bilo nas je nekoliko Albanaca partizana koji su učestvovali, komandovanje je bilo u rukama Srba. Nisam mogao da odlučim šta sam želeo, morao sam da čekam, i čak i danas mi imamo istu situaciju. Danas isto tako i Albanija je pod stranim nadgledanjem, mi nemamo samo EULEX i UMNİK, i oni imaju OEBS, i zašto je to tako? Jer mi ne znamo kako da sklapamo dogovore. Gledajući ovu situaciju, mi, na Kosovu, nismo se oslobodili srpskog uticaja. Možda sam vam rekao malo ranije da smo mi praktično još u Srbiji? Mi smo u Srbiji jer [Rezolucija

UN] 1244 nas je ostavila pod Srbijom, mi se takođe još nismo odvojili od konferencije u Londonu 1913. godine, danas smo u situaciji u kojoj smo bili i nakon konferencije u Londonu 1913. godine.

Moramo da radimo, da odlučujemo za sebe na Kosovu, i da se ujedinito sa Albanijom ako nam se to sviđa. Možemo da postojimo kao i druge države sa dve ili tri nacije, na primer Nemci imaju Austriju, ali imaju i Nemačku, imaju i Švajcarsku. Jedan deo Švajcarske je i nemački, jedan deo je francuski, jedan deo je italijanski, i oni mogu da žive zajedno. Imamo dve Koreje, imamo dve Makedonije, jedna Makedonija je ova koja je ovde, a jedna je u Grčkoj, Grčka ne priznaje Makedoniju, jer je Makedonija severna Grčka po njima. Tako da, oni mogu da opstanu, ali samo na osnovu poštovanja ljudskih prava. Ukoliko ti odgovaraju ljudska prava u tvojoj državi, kao pojedincu ili kao naciji, ili kao većinskoj zajednici, ili kao zajednici jedne oblasti, ili kao zajednici okruga, zajednici pokrajine, zajednici države i kao međunarodnom subjektu, nije važno ko ima šta, nego da većina ima isto što i manjina ima. Na primer, zvanični jezik Francuske je francuski, ali tamo žive i Arapi, Alžirci, Nemci. U Nemačkoj, Nemački je zvanični jezik, ali tamo takođe žive i Francuzi i Poljaci, mi takođe možemo da postojimo, ali zvanični jezik mora biti i lokalni jezik. I onda kada ostvarimo ovo, ja kažem da je ovo dobro, ali da bi bili ovakvi moramo da postavimo dobre osnove. Osnova je ono što smo stvorili 12. juna 1999. godine.

Od 12. juna 1999. godine bili smo slobodni da stvorimo bolje Kosovo, mi to nismo mogli, i odgovornost je naša, da vam kažem istinu. Ali nažalost, mi nismo jedini koji delimo ovu dogovornost, tu je i Albanija, jer i Albanija nije dobro uradila svoj deo posla. Tako da, o Bože, sačuvaj Albaniju od Albanaca, jer se od neprijatelja možemo sačuvati sami, jer kada treba da se potegne pištolj, mi znamo kako da potegnemo pištolj (smeje se).

Jedna od prvih knjiga koju sam objavio na albanskom se zvala Skena Škipe [Albanska scena], ona sadrži pregled poznatog regionalnog pozorišta kako smo ga zvali u to vreme. Knjiga je objavljena 1964, ali sadrži samo izvedbe Albanskih autora. Druga knjiga o pozorištu bila je Kur ndizen dritat [Kada se svetla upale], sadržala je komade albanske drame i poznatog regionalnog pozorišta Kosova ili Narodnog pozorišta, kako se zove danas; sadrži pozorišne kritike ali takođe i druge pisce, ne samo albanske pisce, nego i druge svetske pisce, bilo jugoslovenske, bilo iz drugih delova sveta. Ova knjiga je bila prevedena na srpski, objavljena je 1977, tako da ceć sad pre mnogo vremena. I ja navodim kao još jednu važnu knjigu Shkendijat e para [Prve varnice], koju sam pripremio zajedno sa Zekero Redžon i Mehmet Đivori, koja sadrži radove Kosovskih pisaca, i objavljena je 1956. godine.

Kasnije sam objavio moju knjigu Gjuha dhe letersia [Jezik i književnost], koja je ponovo objavljena sa istim sadržajem i sa istim nazivom, ali je ponovo objavljena malo kasnije i to je originalna verzija. Pripremio sam takođe još jednu knjigu, treću knjigu Gjuha dhe letersia, ali nisam je objavio jer se to desilo tokom rata. Uistinu pre rata '90ih, kada sam počeo da se bavim i drugim poslovima, a ne samo poslom u oblasti književnosti, u međuvremenu ja sam nastavio da prevodim, prevodio sam dosta toga, ali tokom 1980-90ih

pripremao sam i knjigu Hrestomatija,⁴⁶ koju sam preveo na današnji jezik i sve objavio. Pominjem sve jer je ova knjiga objavljena u Albaniji, ali neki delovi su bili isključeni, jer je albanski režim u to vreme cenzurisao sve što je izgledalo kao isuviše religiozno, ali Albanci su bili religiozni, ne samo Hrišćani.

I 1980ih ja sam prepevao i prepisao Psalmi Davida, od Ćata e Vjeter preveden od strane Kristoforidi,⁴⁷ i ja sa na jednoj strani predstavio originalnog Kristoforidi i na drugoj strani sam prepisao sve i preveo sa Kristoforidi, i na kraju sam prepevao Psalmi Davida, jer su Psalmi Davida bile napisane u originalu, to je poezija i Kristoforidi je to pretvorio u prozu, možemo da stvrstamo Psalmi među prvom originalnom umetničkom književnom prozom na albanskom jeziku. Ovo je deo originalnog dela, rekao sam takođe i ranije da sam uradio mnogo više prevoda i da imam mnogo radova prevedenih iz srpske, jugoslovenske i svetske književnosti.

Sada nabrajam smo naslove dela iz svetske književnosti i kulture, na primer, imate Istoriju kineske filozofije, objavljenu na albanskom jeziku od strane Rilinda, ja sam je preveo, imate Istoriju indijske filozofije, imate veoma zanimljivu knjigu Imanuela Kanta, Mbit e bukuren e te madherishmen [O lepom i uzvišenom], imate i Ćordano Bruno, Optimizmi i mendimit te lire [Optimizam slobodne misli], imate Filozofine e marksizmit [Filozofiju marksizma] koju je napisao Gajo Petrović, Gajo Petrović je Hrvat, iako ima srpsko ime. Što se tiče književnosti Albanaca koji su pisali na hrvatskom preveo sam Uria ne lendine [Glad u dolinama], roman Avgustina Stipcevići. Imam skup radova jugoslovenske književnosti, prevodio sam i romane Miroslava Krleže.

Što se tiče jugoslovenske književnosti imam takođe i roman Slobodana Selenića, koji je veoma zanimljiv jer se radi o jednom albanskom radniku, koji odlazi kao običan radnik, koji seče šumu i istovara ugalj u podrumu i završava na kraju kao građanski inženjer i prijatelj porodice u kojoj je radio kao posluža. Ovaj roman me je veoma zainteresovao jer je bio veoma dobro napisan od strane Slobodana Selenića, koji je dobar srpski pisac, dobar pisac, koji me kao ličnost nije zanimao mnogo, ali je u romanu prikazao psihičku i intelektualnu snagu jednog Albanca, koji je od običnog radnika uspeo da se skući, da osnuje porodicu, i da izgradi karakter.

Imam i roman Mirka Kovača, to je Srbin koji je odrastao i radio u Hrvatskoj, veliki prijatelj Albanaca koji je u vreme najvećih tenzija između Albanaca i Srba zauzeo našu stranu. Imam i Kriniken e traunikut [Travnička hronika] koju je napisao Ivo Andrić, rekao sam takođe i ranije da sam preveo Kroniken e traunikut jer je to prelepa književnost, i za tu knjigu Ivo Andrić je dobio Nobelovu nagradu za književnost. Veoma je dobro napisana, nažalost bilo je objavljeno da je Ivo Andrić, kao jedan od oficira u Ministarstvu spoljnih poslova Jugoslavije, imao program, projekat da podele Albaniju između Srbije, ili Jugoslavije u to vreme, i Grčke i Italije, i tu je on pao kao čovek, ali kao književnik on je uspeo da dobije Nobelovu nagradu

⁴⁶ Kristomaci, ručna knjiga poezije i pesama koje je napisao Ćerasim Oirazi, protestantski predavač iz kasnog devetnaestog veka, koji je osnovao prvu albansku školu sa njegovim sestrama.

⁴⁷ Rođen kao Kostandin Nelko (1826-1895), albanski naučnik i prevodilac koji je preveo Novi Testament prvo na Gheg jeziku, i na Tosk kasnije. Učio je poznatog nemačkog albanologa Johan von Hana albanski jezik i saradivao je sa njim na pisanju prvog nemačko-albanskog rečnika.

za književnost. Rekao sam vam već dosta o Miroslavu Krleži ranije. Imam veoma lepe eseje od Miroslava Krleže, gde on piše o brutalnom cilju terorista, državnom terorizmu protiv Albanaca, o ubijanju 300 albanskih vojnika pripadnika jugoslovenske vojske, kada je Jugoslavija ubila sopstvene vojnike jer su oni bili, oni su bili jugoslovenski građani, ali albanskog porekla. Kasnije, oni su ubijeni samo zato što su bili Albanci, to je bila rasistička politika, srpske snage su ih ubile kako bi ostvarile pravo da okupiraju kosovsku teritoriju i da izbace Albance sa Kosova, i to je jedan veoma dobar dokument koji potvrđuje šta je Dimitrije Tucović rekao, sa poznatim delom Srbija i Albanija, gde je pisao o srpskoj golgoti nad Albancima. Ali ja sam nastavio da radim na prevodima albanskih [pisaca] na srpski jezik, kao što sam rekao u mojoj biografiji, na dodatnih 40 knjiga prevedenih na albanski jezik, ja sam oko 15 preveo na srpski jezik, među njima izabrao sam one za koje sam ja mislio da su bolje, i pogotovu one koje su mogle dobro da predstavljaju zajedničku albansku književnost napisanu na Kosovu, ali takođe i u Albaniji. Sa albanskog sam preveo Keshtjella [Dvorac] od Ismail Kadare, Kronike ne gur [Hronika stene] od Ismail Kadare i Dimrin e madh [Velika zima] od Ismael Kadare.

Od albanske književnosti, zajedno sa Redžepom Ćosja, uredio sam knjigu Gjurmët [Tragovi], antologija proze sa Kosova, gde smo predstavili albanske pisce Kosova sa veoma dobrim uvodom Redžepa Ćosja i sa mojim prevodom, prevodom na srpski, srpsko-hrvatski, i bošnjačku varijantu, jer kao što znate srpski ima nekoliko varijacija. Ovde su priče Hivzi Syleiman, Ramiz Kelmendi, Anton Pashku, Azem Shkreli, Rexha Surroi, Mensur Raifi, Teki Dervishim and Jusuf Gurxhovi. Ovo su neke od priča koje smo mi, kao urednici antologije, izabrali. Od Antona Pašku... objavili smo i priče koje sam ja nazivao veoma dobrim za to vreme, fantastične priče, Nën qarr po rrinte vasha [Devojka koja sedi ispod šume], Ura [Most], Floçka [Vodena nimfa] itd, itd. Zanimljivo je da sam preveo roman Oh od Antona Pašku koji nije objavljen na srpskom, ali ja sam ga preveo i ostavio ne objavljenim.

Tokom '80ih, druga polovina '80ih, uradio sam dosta monografskog posla, želeći da pokažem identitet nekih ličnosti nacionalno oslobodilačkog pokreta i nacionalističkog pokreta, ali svi koji su učestvovali u ovom pokretu su bili iz Srbije ili tada Jugoslavije. I u ovom kontekstu, objavio sam monografsku knjigu Zekerije Redža, patriote, humaniste, jednog intelektualca i uverljivog čoveka. Objavio sam knjigu o Eminu Duraku, Qendresa për clirim e bashkim kombeter vision luftë e flijimi, shenime memoriale [Otpor za nacionalno oslobođenje i jedinstvo, viziju, rat i žrtvu, memorijal]. Pripremio sam knjigu za objavljivanje, Fadil Hodža nje jete ne shërbim të atdheut [Fadil Dodža, Život u službi države].

Objavio sam knjigu zajedno sa Halit Šabani, jer je Šabani Beci svetla ličnost Albanskog nacionalizma, on je bio stari borac pre Drugog svetskog rata koji je bio kacak [prognan] u planine, on se borio protiv Turskog carstva, bio je kacak i borio se protiv Prve Srbije, protiv Druge Srbije, i pao je boreći se protiv Treće Srbije, to je znači bilo krajem Drugog svetskog rata. Pisao sam o Kel Šabani, radio sam na tom radu sa njegovim unukom, jer ja nisam znao ko je bio Kel Šabani dok nisam napustio nacistički kamp i spavao jednu noć u njegovoj kući, i on je bio nacionalista, član Druge prizrenske lige, borac na Crnogorskom frontu za odbranu etničkih granica tadašnje Albanije, Albanije između '41-44.

Za Udruženje veterana završio sam knjigu, Krah i luftes, Vetevendosje e shtetesi Kosoves [Jedna strana rata, Samoopredeljenje i državnost Kosova]. Zašto? Jer u periodu od 1990-2012. bivši borci LRQ su se sukobili međusobno, jedni se zauzeli stranu pokreta za oslobođenje Kosova, dok su drugi zauzeli stranu mirovnog pokreta koji je predvodio Demokratski savez Kosova sa Ibrahimom Rugova kao predsednikom, dok je Oslobodilačka Vojska Kosova vođena od strane Adem Jašari, to su bili protesti koje su nacionalni oslobodioci, antifašisti Kosova sprovodili i podržavali pokret za oslobođenje Kosova uz Bezbednosni Savet Ujedinjenih Nacija, Evropske unije, i celog Evropskog javnog mnjenja i Sjedinjenih Američkih Država. Oni su podržali [pokret za oslobođenje Kosova] u dokumentima koja su izdata tokom rata, jedan od ovih dokumenata se zove Bujanska rezolucija.⁴⁸ Partizani na konferenciji [Bujanskoj] bili su iz svih nacija i u prisustvu jedne Engleske vojne misije usvojili su rezoluciju u kojoj je pravo na samoopredeljenje do raspada ili otcepljenje od Jugoslavije, otcepljenje od Srbije i ujedinjenje sa Albanijom, je prepoznato za sve Albance na Kosovu.

Tokom ovog vremena o kom vam govorim, imao sam čast da radim sa prijateljima i kolegama koji su obavljali posao ili za Akademiju nauka ili za Rilindu, ili za Filozofski fakultet, ili druge političke institucije. Spomenuo sam na primer knjigu Mark Krasnići Kutjime e perjetime [Sećanja i iskustva], ovu knjigu sam uradio i kao čitač i kao urednik, pomogao sam mu koliko god sam znao, i koliko god sam mogao, jer je on bio veoma poznat, i ja sam radio na knjizi koja je poprilično velika, ima oko 600-700 stranica. Takođe sam pomogao Pajazit Nuši u radu na njegovoj knjizi Psikologija e pergjithshme [Opšta psihologija], ali ne samo tu, pomogao sam mu takođe i za knjigu Kujtesa [Sećanja] i za njegov rad takođe na Fjordovoj misli, jer on je bio psiholog i povezan sa bibliotekom psihologije koja je pripremala knjiga na albanskom i ja sam mogao da mu pomognem.

Ovo je zbirka izabranih pesama od Divani i Šapsita Brezit [Kauč Šapsita Brezija], preveden od strane babe Ćazim Bakali iz Đakovice, on je Bektašijev baba. Moj otac je takođe bio Bektaši, i zbog mog oca ova knjiga je dospela u moje ruke, ali prevod je uradio Ćazim Bakalli, koji je preveo i dijalekt iz Đakovice, ja sam preveo na bukvalni albanski, bilo kako bilo to je veoma lepa knjiga sa orijentalnom poezijom koja je prevedena sa persijskog jezika. Ovaj Ćazim Bakali je bio učitelj i jedanput i baba, ali govorio je tačno persijski, arapski i turski. Tako da [mi smo primili] jednu antičku kulturu od jednostavnog čoveka, jednostavnog učitelja koji je ostavio predavanje iza sebe i nije imao ikakve potrebe da se time bavi, jer je posato Bektaši, i umro je kao Bektaši, ali je želeo da se ova knjiga objavi tek nakon njegove smrti. Ja sam stupio u kontakt sam Udruženjem Bektaši u Tirani i oni su je objavili prilikom 800te godišnjice rođenja ovog autora, on je bio persijski autor, poznat u svetskoj književnosti, i UNESCO je slavio godišnjicu njegove smrti.

Sa ovom pričom ja bih završio intervju, hvala vam što ste došli.

---

⁴⁸ Bujanska konferencija (31. decembra 1943. – 1-2. januara 1944.) predstavljala je sastanak jugoslovenskih partizana u kojima je rezolucija usvojena i obećano je da će omogućiti građanima Kosova da odluče demokratskim putem da li žele da budu deo Albanije ili Jugoslavije nakon rata.

Anita Prapaštica: Hvala vam na vremenu koje ste izdvojili za nas.

Vehap Šita: Bilo je zadovoljstvo.

.